

LOO PLAN

voor bos, natuur en landschap

ACTIVITEITENPLAN

Thomas à Kempisplantsoen

Utrecht

Ontheffingsaanvraag Wet natuurbescherming

Sloop en nieuwbouw

COLOFON

OPDRACHT

Activiteitenplan bij ontheffingsaanvraag Wet natuurbescherming
Sloop en nieuwbouw aan Thomas à Kempisplantsoen, Utrecht

OPDRACHTGEVER

Mitros
Postbus 8217
3503 RE Utrecht

OPDRACHTNEMER

LOO PLAN, voor bos, natuur en landschap
Diepesteeg 4
6994 CD De Steeg
tel.: 026 – 351 41 74
info@looplan.nl
www.looplan.nl

Ons kenmerk : 2020-100898-1811
Datum : 17 december 2020
Status : Definitief

Contactpersoon : mevr. [REDACTED]

Contactpersoon : [REDACTED]
Medewerking van : [REDACTED]

© Loo Plan B.V. Dit rapport is vervaardigd op verzoek van en is hiermee eigendom van de opdrachtgever. Loo Plan is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade voortvloeiende uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Loo Plan. De opdrachtgever vrijwaart Loo Plan voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

INHOUDSOPGAVE

1	AANVRAAG	3
2	ECOLOGISCHE INVENTARISATIE	4
2.1	METHODE VAN INVENTARISATIE	4
2.2	RESULTATEN ECOLOGISCHE INVENTARISATIE	4
3	WERKZAAMHEDEN EN PLANNING	4
4	EFFECTEN	5
4.1	STAAT VAN INSTANDHOUDING	5
4.2	MONITORING	6
5	VERBODSBEPALINGEN	6
6	TIJDELIJKE MITIGATIE	6
7	WIJZE VAN ONGESCHIKT MAKEN	7
8	PERMANENTE MITIGATIE	8
9	ALTERNATIEVEN	9
9.1	LOCATIE	9
9.2	WIJZE VAN UITVOERING	9
9.3	PERIODE VAN UITVOERING	9
10	WETTELIJK BELANG	9
11	SAMENVATTEND	10
	LITERATUUR	11

BIJLAGEN

1	TIJDSPANNING EN WERKZAAMHEDEN
2	ADRESSEN EN AANGETROFFEN VERBLIJFPLAATSEN
3	KAART TIJDELIJKE MITIGATIE
4	KAART PERMANENTE MITIGATIE
5	DETAILS ONGESCHIKT MAKEN
6	DETAILS PERMANENTE VOORZIENINGEN
7	NADER ONDERZOEK
8	ADVIES ZOOGDIERVERENIGINGEN TIJDSTIP ONGESCHIKT MAKEN

1 Aanvraag

Aanvrager	Woningcorporatie Mitros Postbus 8217 3503 RE Utrecht KvK: 30136131 [REDACTED] 030 880 37 11 cwijk@mitros.nl	Woningbouwcorporatie Portaal Postbus 2211 3500 GE Utrecht 088 767 82 25
Adviseur	Loo Plan Diepesteeg 4 6994 CD De Steeg [REDACTED] [REDACTED] looplan.nl 026-3514174	
Project	Sloop en nieuwbouw	
Projectlocatie	Thomas à Kempisplantsoen Zie bijlage 2 voor adressen	
Werkzaamheden	Sloop en nieuwbouw Zie bijlage 1 voor overzicht	
Ontheffingsduur	15 augustus 2021 t/m 15 augustus 2026 Er wordt voor een langere periode ontheffing aangevraagd om eventuele vertraging in het werk op te kunnen vangen en binnen de ontheffing de tijdelijke kasten eventueel te kunnen verwijderen.	

2 Ecologische inventarisatie

2.1 Methode van inventarisatie

Het onderzoeksgebied en de directe omgeving zijn conform de meest recente Kennisdocumenten, het Vleermuisprotocol 2017 en de onderzoeksmethoden die door Loo Plan/Viridis zijn besproken met de Provincie Utrecht geïnventariseerd. In het nader onderzoek is onderbouwd dat de beperkte afwijking van het Vleermuisprotocol en Kennisdocumenten ecologisch en juridisch geen effecten heeft (bijlage 6 §2.6).

De tijdstippen en wijze waarop de inventarisatie is uitgevoerd, staan uitgebreid beschreven in het nader onderzoek Wet natuurbescherming (bijlage 6 in §2.3 t/m §2.6).

Alle onderzoeken zijn uitgevoerd door ter zake kundige ecologen.

2.2 Resultaten ecologische inventarisatie

Tabel 1. Overzicht van aangetroffen verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten in projectwoningen

Beschermde soorten	Conclusie				
Huismus	Géén nesten				
Gierzwaluw	Géén nesten				
Vleermuizen		type verblijfplaats			
	soort	kraam	zomer	paar	winter
	gewone dwergvleermuis	0	1	3	0

De resultaten van het ecologisch onderzoek inclusief kaartjes zijn beschreven in hoofdstuk 3 van het nader onderzoek Wet natuurbescherming (bijlage 6 in §3.4 t/m § 3.7).

3 Werkzaamheden en planning

De gebouwen in het onderzoeksgebied zijn voor het grootste deel in eigendom van Woningbouwcorporatie Mitros, maar de twee noordelijke flats aan de Thomas á Kempislaan zijn in eigendom van Woningstichting Portaal. Om de gebouwen aan de huidige wooneisen te laten voldoen, moeten hoge investeringen worden gedaan die, gezien de levensduur, niet rendabel zijn. Daarom is men voornemens de gebouwen te slopen en nieuwbouw te realiseren. Bij de nieuwbouw wordt ook het huidige stratenpatroon en het groen in de openbare ruimte veranderd. Door de werkzaamheden vindt verstoring en vernietiging plaats van de aanwezige zomer- en paarverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis. In bijlage 1 zijn de werkzaamheden uitgebreider beschreven.

Het ongeschikt maken van projectwoningen is voorzien tussen 15 augustus en 15 oktober 2021. Minimaal drie dagen na het ongeschikt maken vindt een controle door een ecooloog plaats. Bij afwezigheid van beschermde soorten verklaart de ecooloog de woningen natuurvrij en kunnen de werkzaamheden starten. In bijlage 8 is het advies van de Zoogdierverseniging opgenomen over de periode van ongeschikt maken dat naar aanleiding van vragen van Loo Plan door de provincie Utrecht is opgevraagd.

4 Effecten

4.1 Staat van instandhouding

De staat van instandhouding wordt beoordeeld aan de hand van een drietal deelvragen:

- Is en blijft de populatie een levensvatbare component van het habitat (leefgebied)?
- Wordt het natuurlijk verspreidingsgebied van de soort niet wezenlijk verkleind door de voorgenomen werkzaamheden?
- Blijft de habitat van voldoende omvang zodat de populaties van de soorten zich op de lange termijn in stand kunnen houden?

Tabel 2. De staat van instandhouding per aangetroffen beschermde soort in het plangebied, met de maatregelen die genomen worden om de instandhouding te waarborgen.

Soort	Staat van instandhouding
Gewone dwergvleermuis	
	Gewone dwergvleermuizen worden vrijwel overal aangetroffen waar bebouwing aanwezig is. In dorpen en steden, en zo ook in Utrecht, is het de meest algemene vleermuis. Uit eigen onderzoek binnen de gemeente Utrecht (o.a. lit. 15 t/m 17) wordt de gewone dwergvleermuis nagenoeg bij alle onderzoeken aangetroffen. De staat van instandhouding is zowel landelijk als in Gelderland gunstig (lit. 2). Echter door de effecten van o.a. de energietransitie is het toekomstperspectief ongunstig/ontoereikend. Enkel bij het treffen van voldoende mitigerende maatregelen blijft de staat van instandhouding gunstig. Aan de hand van de door Loo Plan uitgevoerde onderzoeken in Utrecht, zijn er op het moment van schrijven geen aanwijzingen dat de situatie in Utrecht afwijkt van de situatie in Gelderland. In een recente Europese studie wordt echter vermeld dat de staat van instandhouding in Nederland ongunstig is (lit. 3.) met een aantoonbare afname van meer dan 30%. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door bij isolatie van burgerwoningen onvoldoende rekening te houden met verblijfplaatsen in combinatie met het ontbreken van toezicht en handhaving. Mede gezien de home range maakt het projectgebied deel uit van de metapopulatie die Utrecht en het buitengebied daaromheen omvat. In het projectgebied aangetroffen verblijven worden met de voorgenomen werkzaamheden verstoord en vernield. De staat van instandhouding wordt niet aangetast door: - Woningen met verblijfplaatsen voorafgaande aan het werk ongeschikt te maken door het plaatsen van 'exclusion flaps' in combinatie met het afdichten van andere toegangsmogelijkheden in de minst kritische periode (paartijd; 15 augustus – 15 oktober); - Vergelijkbare of kwalitatief betere voorzieningen dichtbij bestaande verblijfplaatsen aan te brengen, conform het Kennisdocument gewone dwergvleermuis. - Door verlegging van de Thomas a Kempisstraat komt er meer openbaar groen beschikbaar

Door de voorgenomen plannen zal het groen in de omgeving niet verminderen en waarschijnlijk zelfs toenemen, waardoor de kwaliteit en de oppervlakte van het leefgebied niet negatief wordt beïnvloed. Hiermee is de conclusie dat de staat van instandhouding voor alle aangetroffen soorten niet wordt aangetast.

4.2 Monitoring

Tot op heden zijn er weinig wetenschappelijke studies naar de effectiviteit van verschillende voorzieningen.

De voorgestelde en/of vergelijkbare inbouw- en maatwerkvoorzieningen blijken in de praktijk effectief. Monitoring van deze maatregelen is dan ook niet in de aanvraag opgenomen.

5 Verbodsbepalingen

Soort	Verbodsbepaling	Hoe	Waarom
Gewone dwergvleermuis	Verstoren (3.5 lid 2) Vernielen (3.5 lid 4)	Sloop van bebouwing	1. Afspraken Energieakkoord 2. Klimaatakkoord Parijs 3. Volksgezondheid 4. Duurzame instandhouding sociale woningen 5. Bescherming flora en fauna

De werkzaamheden leiden tot verstoring en vernietiging van verblijfplaatsen van de jaarrond beschermde gewone dwergvleermuis.

6 Tijdelijke mitigatie

Gewone dwergvleermuis

Voor de 3 paar- en 1 zomerverblijfplaatsen worden drie paalkasten geplaatst vóór 15 februari 2021. Zie bijlage 0 voor de locaties. Hiermee wordt zowel voldaan aan de 3 maanden gewenningsperiode voor zomerverblijven als aan de 6 maanden voor de paarperiode, voorafgaand aan de werkzaamheden in 2021.

Elke paalkast geldt ter mitigatie van één verblijfplaats. Door het plaatsen van drie paalkasten in plaats van vier wordt er licht afgeweken van de gehanteerde compensatiefactor (vier kasten per verloren gaande verblijfplaats). Deze afweging is gemaakt vanwege het gebrek aan geschikte locaties voor plaatsing van mitigerende maatregelen in de omgeving. De paalkasten zijn echter zowel geschikt als mitigatie voor de drie aangetroffen paarverblijfplaatsen, maar kunnen daarnaast ook gebruikt worden als zomerverblijfplaats. Het plaatsen van drie i.p.v. vier paalkasten heeft dan ook geen invloed op de staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis. In de tussentijd wordt er nog gekeken naar geschikte(re) locaties waar paalkasten geplaatst kunnen worden. Zodra deze locaties definitief zijn worden deze aangevuld in het activiteitenplan.

Het projectgebied is in de huidige situatie daarnaast weinig interessant voor soorten. Tijdens het nader onderzoek zijn geen nesten van de huismus en gierzwaluw aangetroffen en is een algehele lage activiteit van vleermuizen in het gebied geconstateerd (max. 4 individuen). Dit heeft deels te maken doordat de woningen pangedekt zijn met een vrij flauwe dakhoek, waarbij de pannen veelal goed op elkaar aansluiten. Hierdoor ontbreken nestelgelegenheden en dit verklaart mogelijk deels ook de lage vleermuisactiviteit.

Na afronding van de werkzaamheden en na de gewenningsperiode worden de tijdelijke voorzieningen verwijderd. De ontheffingsperiode bestrijkt daarom een langere periode dan dat de werkzaamheden aan de woningen duren.

7 Wijze van ongeschikt maken

Sloop en nieuwbouw vergt een doorlooptijd van meer dan één jaar. Hierdoor is het niet mogelijk om de werkzaamheden geheel buiten de kwetsbare periodes uit te voeren. Daarom wordt er voor gekozen de gebouwen ongeschikt te maken in de periode 15 augustus-15 oktober. Dit is volgens het Kennisdocument gewone dwergvleermuis de minst kritische periode als er meerdere type verblijfplaatsen in de gebouwen aanwezig zijn. In dit geval zijn zomer- en paarverblijven aangetroffen en kan een overwinterend individu niet worden uitgesloten. Dit is conform het advies van de Zoogdiervereniging.

Zie bijlage 5 voor details ongeschikt maken.

Ongeschikt maken van de woningen is enkel toegestaan na het verkrijgen van de ontheffing en buiten de meest kwetsbare periodes van de aangetroffen soorten en functies. De periode van ongeschikt maken is voorzien tussen 15 augustus en 15 oktober 2021.

Gewone dwergvleermuis

Om letsel te voorkomen, worden, minimaal drie dagen voordat de versturende werkzaamheden plaatsvinden, de woningen ongeschikt gemaakt onder begeleiding van een ecooloog (Loo Plan). Dit gebeurt in de periode tussen 15 augustus en 15 oktober 2021¹.

De bebouwing wordt ongeschikt gemaakt door het afsluiten van toegangen door middel van een combinatie van latten, hoekprofielen en/of spouwmuurborstels. Op de latten en hoekprofielen kan nog compriband toegepast worden om de aansluiting te verbeteren. Open stootvoegen of andere toegangsopeningen worden verder afgesloten met bijenbekjes of rugvulling. Er wordt terughoudend omgegaan met PUR-schuim, dit in verband met mogelijke beschadiging van vleermuizen.

Vleermuizen kunnen het gebouw verlaten door exclusion flaps die op kieren en bij dakranden wordt toegepast. De afstand tussen twee exclusion flaps bedraagt maximaal 2,5 meter in situaties met veel doorgangen naar de spouw. Indien twee toegangen niet met elkaar in verbinding staan, worden voor beide toegangen exclusion flaps geplaatst.

Na minimaal 3 en maximaal 10 dagen (met gunstige weersomstandigheden) na het ongeschikt maken, vindt een controle plaats door een ecooloog bij de aangetoonde verblijfplaatsen op in- of uitvliegende vleermuizen. Als de vleermuizen vertrokken zijn, geeft de begeleidende ecooloog de woningen vrij voor 'start werkzaamheden' (natuur vrij verklaren). Bij aanwezigheid van vleermuizen moeten de woningen verder ongeschikt gemaakt worden en moet een nieuwe controleronde plaatsvinden tot dat geen gebouwgebonden activiteit meer aanwezig is.

¹ Dit vooruitlopend op een positief advies van de Zoogdiervereniging over periode van ongeschikt maken anders dan dat de provincie actueel hanteert.

8 Permanente mitigatie

De genomen maatregelen volgen de richtlijnen en voorwaarden genoemd in de beschikbare Kennisdocumenten en de meest actuele kennis. Op dit moment zit de vormgeving van de nieuwbouw nog in de ontwerpfase en is het nog niet mogelijk de permanente mitigatie exact aan te geven. Zodra dit bekend is wordt dit uitgewerkt en toegevoegd aan het activiteitenplan. Het type mitigatie dat toegepast gaat worden betreft het geschikt maken van spouwmuren.

Spouwmuur geschikt maken

Voor de gewone dwergvleermuis worden permanente vorstvrije verblijfplaatsen gerealiseerd door het maken van 2 open stootvoegen op elke kopgevel (minimaal 12x50mm) die toegang geven tot de spouwmuur. Door de spouwmuren toegankelijk te maken langs de randen van de kopgevels (2-4 meter breed) doorlopend naar de zijgevels wordt een zone gecreëerd waardoor vleermuizen zich vrij kunnen bewegen naar verschillende windrichtingen. Om schade aan isolatiemateriaal te voorkomen én het verstrikt raken van vleermuizen in pluizend afdek materiaal, wordt de isolatie afgedekt met ademend niet pluizend (grip)gaas.

Inbouwkasten gierzwaluw en huismus

Mitigatie voor de gierzwaluw en huismus is niet benodigd, aangezien er geen nesten zijn aangetroffen. Mitros is wel voornemens om inbouwkasten voor gierzwaluw en huismus in te passen. Zodra er een definitief ontwerp is van de nieuwbouw kan hier meer duidelijkheid in gegeven worden.

9 Alternatieven

9.1 Locatie

De voorgenomen werkzaamheden zijn specifiek voor de in deze ontheffing aangevraagde woningen, de werkzaamheden zijn locatie gebonden. Alternatieve locaties voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn dan ook niet aan de orde.

9.2 Wijze van uitvoering

Met de nu voorgestelde werkwijze en de te plaatsen voorzieningen is er een goede afstemming tussen de wettelijke verplichtingen, leefbaarheid in de wijk én besteding van maatschappelijke gelden.

9.3 Periode van uitvoering

Corporaties in Nederland staan voor een grote opgave om aan de afspraken uit het Energieakkoord invulling te geven. Deze doelen zijn enkel te bereiken als gedurende het gehele jaar werkzaamheden worden uitgevoerd. Binnen dit project worden de woningen tijdens de minst kwetsbare periode (het paarseizoen) ongeschikt gemaakt, zodat verstoring tijdens de meer kwetsbare perioden (zomer- en winterseizoen) wordt voorkomen. Binnen dit project is geen alternatieve planning mogelijk waardoor de effecten kleiner zouden zijn.

10 Wettelijk belang

Ten aanzien van de gewone dwergvleermuis is ontheffing aangevraagd 'in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' zoals vermeld in artikel 3.8, vijfde lid, aanhef en onder b, sub 3° (habitatrichtlijn), van de Wet natuurbescherming.

In het Klimaatakkoord van Parijs is afgesproken om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Ten einde de CO₂-uitstoot (als veroorzaker van de opwarming) te verminderen, zet de Rijksoverheid in op onder meer energiebesparende maatregelen.

De woningeigenaar, Mitros, heeft zich hieraan gecommitteerd en vernieuwt en isoleert in de loop van de jaren haar woningbestand. Bij woningen die niet meer voldoen aan de huidige woonnormen wordt veelal overgegaan tot sloop & nieuwbouw. In dit soort situaties wordt gestreefd naar een hoger energie label (label: A) om zo de doelstelling (gemiddeld label B over het gehele woning bestand van Mitros) te kunnen verkrijgen. Slecht geïsoleerde woningen zorgen voor een groot aandeel in de CO₂-uitstoot. In een slecht geïsoleerde woning moet immers meer gestookt worden om een warm binnenklimaat te behouden.

Op deze wijze wordt door de initiatiefnemer (en woningcorporaties in het algemeen) een (belangrijke) bijdrage geleverd aan het behalen van nationale (Energieakkoord; Convenant Energiebesparing Huursector) en mondiale (Klimaatakkoord van Parijs) klimaatdoelen.

11 Samenvattend

Soort	Resultaat inventarisatie	Effecten op aangetroffen soorten	Tijdelijke mitigatie	Ongeschikt maken ruim vóór de ingreep	Vermijden gevoelige perioden en wegvangen/verjagen tijdens ingreep	Permanente mitigatie
Gewone dwergveermuis	3 paarverblijven 1 zomerverblijven	Vernieling huidige verblijfplaatsen. Wijziging toegang huidige verblijfplaats. Verstoring huidige verblijfplaats.	Plaatsen 3 paalkasten	Vóór aanvang werk, plaatsen 'exclusion flaps' in combinatie met afdichten toegangen met latten/hoekprofielen/spouwmuurborstels/rugvulling/Bijenbekjes (15 augustus – 15 oktober).	Woningen ongeschikt maken in de minst kritische periode (15 augustus – 15 oktober).	Toegankelijk maken spouwmuur langs de randzones van alle kopse kanten.

Literatuur

1. Loo Plan, 2018
Nader onderzoek Wet natuurbescherming 2019-100799-1444
2. Arcadis, 2018
De staat van instandhouding, factsheet voor 25 soorten in Gelderland
3. EEA Report no 10/2020
State of nature in the EU. Results from reporting under the nature directives 2013-2018
4. Korsten, E., 2012
Vleermuiskasten. Toepassing, gebruik en succesfactoren
5. Gegevensautoriteit Natuur (GaN) in samenwerking met het Netwerk Groene Bureaus (NGB) en de Zoogdiervereniging,
Vleermuisprotocol 2017
6. BIJ12, 2017
Kennisdocument gewone dwergvleermuis, *Pipistrellus pipistrellus*, versie 1.0
7. BIJ12, 2017
Kennisdocument ruige dwergvleermuis, *Pipistrellus nathusii*, versie 1.0
8. BIJ12, 2017
Kennisdocument huismus, *Passer domesticus*, versie 1.0
9. Bij12, 2017
Kennisdocument gierzwaluw, *Apus apus*, versie 1.0
10. <https://www.sovon.nl/nl/soort/15910>
11. <https://www.sovon.nl/nl/soort/7950>
12. <https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/huisemus#Verspreiding>
13. Eionet, 2019
Report on Article 17 for Netherlands, species reports
https://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=nl/eu/art17/envxuhrwa/NL_species_reports-20190819.xml&conv=593&source=remote
14. Dietz, C., O. von Helversen en D. Nill, 2011
Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika
De Fontein/Tirion Natuur, Utrecht
15. Loo Plan, 2019
Nader onderzoek Wet natuurbescherming 2019-100812-1423
16. Loo Plan, 2019
Nader onderzoek Wet natuurbescherming 2019-100811-1430
17. Loo Plan 2019
Overall beeld vleermuisonderzoek 2019-2020 Rapportnr. 2019-100038-1411
18. <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/natuur-milieu/publicaties/artikelen/archief/2014/2014-4171-ta.htm>

BIJLAGEN

1 Tijdsplanning en werkzaamheden

De definitieve tijdsplanning is afhankelijk van meerdere factoren (zie §9.3).
In de onderstaande planning is het gehele ontheffingstraject en de werkzaamheden weergegeven.

2021

Vóór 15 februari 2021

Plaatsen tijdelijke mitigatie

15 augustus – 15 oktober

Ongeschikt maken woningen

Vanaf 15 oktober (na natuurvrijverklaring)

Start sloopwerkzaamheden

2022 – 2025

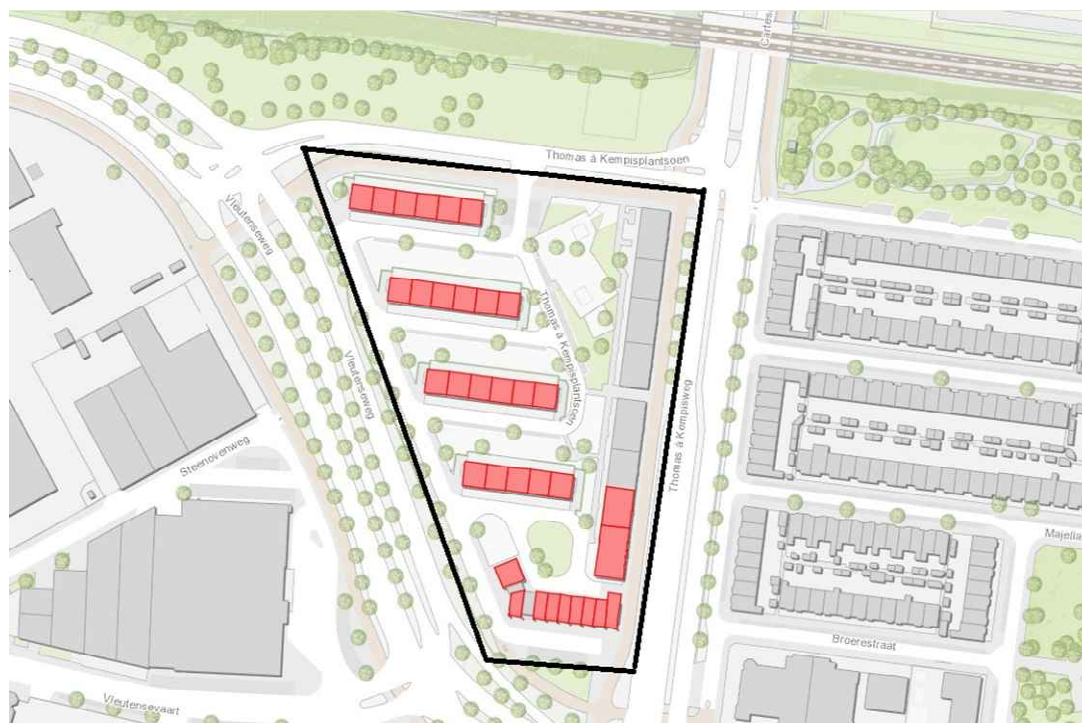
Nieuwbouw en realiseren permanente voorzieningen

Thomas à Kempisplantsoen

[illegible]

2 Adressen en aangetroffen verblijfplaatsen

Straat	Huisnummer	Huisletter	Huisnr. toevoeging	Postcode	Huisms	Gierzwaluw	Huiszwaluw	Vleermuis kraamverblijf	Vleermuis kraamverblijf soort	Vleermuis paarverblijf	Vleermuis paarverblijf soort	Vleermuis zomerverblijf	Vleermuis zomerverblijf soort	Vleermuis winterverblijf	Vleermuis winterverblijf soort
Thomas à Kempisplantsoen	7			3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	8			3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	9		1	3532AG						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	10	A		3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	10		1	3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	13		2	3532AH								m1	gd		
Thomas à Kempisplantsoen	14		2	3532AH						x					
Thomas à Kempisplantsoen	15		1	3532AH						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	20		1	3532AJ						x					
Thomas à Kempisplantsoen	21		1	3532AJ						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	26		1	3532AK						x					
Thomas à Kempisplantsoen	27		2	3532AK						x					
Thomas à Kempisweg	126-156			3532CE						x					
Thomas à Kempisweg	158-172			3532CE						x					
Thomas à Kempisweg	174-188			3532CG						x					
Thomas à Kempisweg	190-220			3532CG						x					
Thomas à Kempisweg	34-60			3532CC						x					
Thomas à Kempisweg	62-76			3532CC						x					
Thomas à Kempisweg	78-92			3532CD						x					
Thomas à Kempisweg	94-124			3532CD						x					

Figuur 1 Studiegebied (zwarte omlijning) met hierin het eigendom van Mitros (rood) en Portaal (grijs).

3 Kaart tijdelijke mitigatie

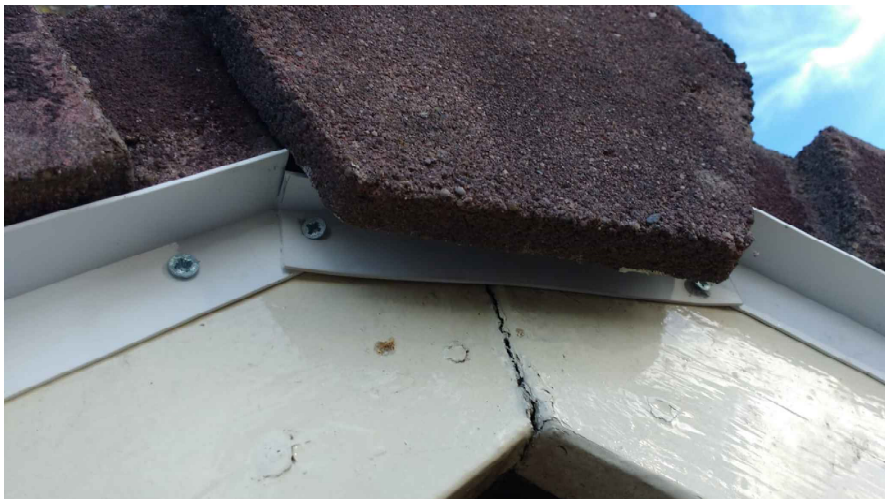

Figuur 2 Locaties paalkasten (rode stippen).

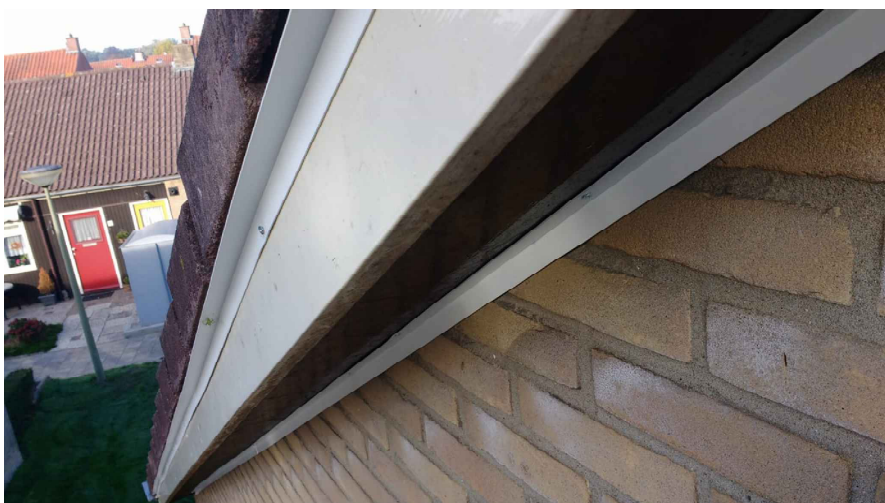
4 Kaart permanente mitigatie

Het uiteindelijke ontwerp van de nieuwbouw is nog niet bekend. Zodra dit bekend is, wordt de permanente mitigatie ingetekend en toegevoegd aan het activiteitenplan.

5 Details ongeschikt maken

Hoekprofiel bij nokpan.

Hoekprofiel bij kantpannen.

Detail exclusion flap met dichtzetten gevelpan in combinatie met gootborstels en compriband.

Detail exclusion flaps met panlatten en rugvulling van kit

Detail exclusion flaps met panlatten en rugvulling van kit

6 Nader onderzoek

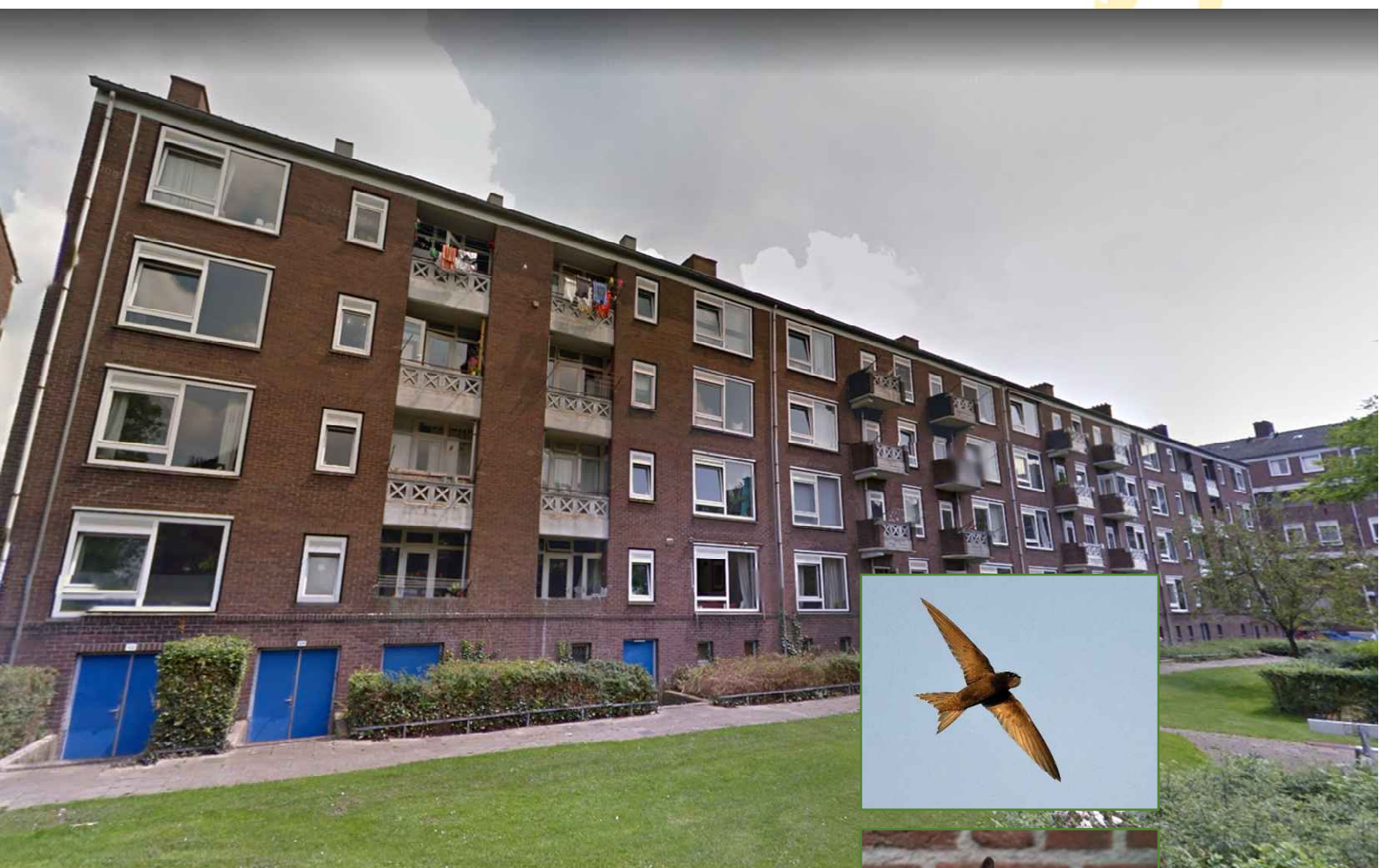

LOO PLAN

voor bos, natuur en landschap

WET NATUURBESCHERMING

Thomas à Kempisplantsoen, Utrecht

*Nader onderzoek naar de aanwezigheid van
gierzwaluw, huismus en vleermuizen en
Toetsing Utrechtse soortenlijst*

COLOFON

OPDRACHT

Nader onderzoek Wet natuurbescherming Thomas à Kempisplantsoen in Utrecht en toetsing aan Utrechtse soortenlijst.

OPDRACHTGEVER

Mitros
Postbus 8217
3503 RE Utrecht

OPDRACHTNEMER

LOO PLAN, voor bos, natuur en landschap
Diepesteeg 4
6994 CD De Steeg
tel.: 026 – 351 41 74
info@looplan.nl
www.looplan.nl

Ons kenmerk : 2019-100799-1444
Datum : 8 januari 2020
Update : 28 september 2020

Contactpersoon : mevr. C. van de Wijk

Contactpersoon :
Medewerking van : Rob Vermeulen
: Pim Engeltjes
: Lisa Freitag

© Loo Plan B.V. Dit rapport is vervaardigd op verzoek van en is eigendom van de opdrachtgever.
Loo Plan is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade voortvloeiende uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Loo Plan.
De opdrachtgever vrijwaart Loo Plan voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

INHOUDSOPGAVE

	BEVINDINGEN	
1	INLEIDING	5
1.1	DOEL VAN HET ONDERZOEK	5
1.2	LOCATIE	6
2	INVENTARISATIE	7
2.1	GESCHIKTHEID MEDEWERKERS	7
2.2	GEBIEDSBESCHERMING	7
2.3	VLEERMUIZEN	8
2.3.1	METHODE	8
2.3.2	INVENTARISATIEDATA	9
2.4	HUISMUS	9
2.4.1	METHODE	9
2.4.2	INVENTARISATIEDATA	10
2.5	GIERZWALUW	10
2.5.1	METHODE	10
2.5.2	INVENTARISATIEDATA	10
2.6	UTRECHTSE SOORTENLIJST	11
2.7	VOLLEDIGHEID INVENTARISATIE	11
3	RESULTATEN	12
3.1	GEBIEDSBESCHERMING	12
3.2	OMGEVINGSCHECK	12
3.3	VLEERMUIZEN	13
3.3.1	ALGEMEEN	13
3.3.2	FOERAGEERGEBIEDEN, MIGRATIE- EN VliegROUTES	13
3.3.3	VERBLIJFPLAATSEN	13
3.4	HUISMUS	15
3.4.1	ALGEMEEN	15
3.4.2	FOERAGEERGEBIEDEN	15
3.4.3	NESTEN	15
3.5	GIERZWALUW	15
3.5.1	ALGEMEEN	15
3.5.2	FOERAGEERGEBIEDEN	15
3.5.3	NESTEN	16
3.6	UTRECHTSE SOORTENLIJST	16
3.7	OVERIGE GROEPEN	16
3.7.1	ALGEMENE BROEDVOGELS	16
4	UITGEBREIDE CONCLUSIE	18
4.1	GEBIEDSBESCHERMING	18
4.2	VLEERMUIZEN	19
4.2.1	VERBLIJFPLAATSEN	19
4.2.2	FOERAGEERGEBIEDEN, MIGRATIE- EN VliegROUTES	19
4.3	HUISMUS	19
4.3.1	VERBLIJFPLAATSEN	19
4.3.2	FOERAGEERGEBIEDEN	19
4.4	GIERZWALUW	20
4.4.1	VERBLIJFPLAATSEN	20
4.4.2	FOERAGEERGEBIEDEN	20
4.5	UTRECHTSE SOORTENLIJST	20
4.6	OVERIGE GROEPEN	21

ACHTERGRONDINFORMATIE

BIJLAGEN

1	DEELGEBIEDEN	25
2	INVENTARISATIEGEGEVENS VELDBeZOEKEN	26
3	WAARNEMINGEN	28
4	BOUWJAREN PROJECTWONINGEN E.O.	30
5	ENERGIELABEL	31
6	WETTELIJK KADER ALGEMEEN	32
7	TOTAALBEELD VLEERMUISONDERZOEK MITROS 2019 IN DE GEMEENTE UTRECHT	34

Bevindingen

In hoofdstuk 4 is de uitgebreide conclusie van het nader onderzoek Wet natuurbescherming opgenomen. De onderstaande tabel bevat een beknopte samenvatting van de bevindingen en de te nemen vervolgacties.

Beschermde soorten	Conclusie	Vervolgactie
Huismus	Géén nesten aangetroffen	Geen ontheffing nodig.
Gierzwaluw	Géén nesten aangetroffen	Geen ontheffing nodig.
Vleermuizen		Type verblijfplaats en aantal
	Soort	Kraam Zomer Paar Winter
	Gewone dwergvleermuis	0 1 3 0
Overig	Algemene vogels	Ontheffing aanvragen. 16 alternatieve verblijfplaatsen nodig.
Utrechtse soortenlijst	Steenbreekvaren en tongvaren. Aanwezigheid van de merel kan niet worden uitgesloten.	Indien bij in gebruik zijnde nesten gewerkt moet worden: Werken onder stringente voorwaarden (zie § 4.5). Geef invulling aan de Zorgplicht (bijvoorbeeld door nestkasten en schoorstenen af te sluiten voor broedseizoen).
		Onderzoeken of groeiplaats in nieuwe ontwerp te integreren is. Zo niet, vervolgstappen nemen zoals beschreven in §2.6.

1 Inleiding

Woningcorporatie Mitros heeft in de gemeente Utrecht een groot aantal woningen in eigendom. Voor een deel van de woningen, de flats aan het Thomas à Kempisplantsoen (Nieuw-Engeland), bestaat de wens om deze te slopen en te vervangen door energiezuinige nieuwbouw.

Op locatie is geen quickscan uitgevoerd voorafgaand aan het nader onderzoek omdat in de ruime omgeving van het huidige projectgebied:

- Door Loo Plan tussen 2015 en 2018 al veel onder onderzoek is uitgevoerd in de stad Utrecht waardoor een goed beeld is ontstaan van de ecologische potenties in de verschillende wijken (lit. 23, 24, 25).
- De huizen een vergelijkbare bouwstijl (plat dak met bitumen, daktrim, spouwmuur etc.), bouwperiode en energielabel hebben met huizen waar eerder onderzoek is uitgevoerd en verblijfplaatsen van beschermde dieren zijn aangetroffen.

Om deze redenen kan op voorhand niet uitgesloten worden of de woningen in beide complexen vaste verblijfplaatsen van de beschermde soorten bevatten. Door de bouwstijl en de ligging van de projectlocatie (lees ecologische potenties) is het noodzakelijk nader onderzoek uit te voeren naar de gierzwaluw, huismus en gebouwbewonende vleermuizen.

De aanwezigheid van deze soort(groep)en is onderzocht en getoetst aan de Wet natuurbescherming (bijlage 6).

Daarnaast is er ook gekeken naar de effecten van de verwachte maatregelen op de gebiedsbescherming.

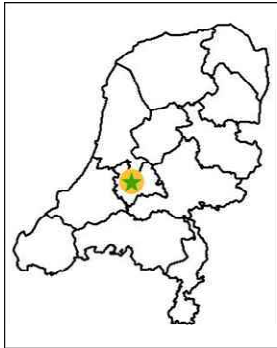
Dit rapport presenteert de resultaten van het nader onderzoek en de bevindingen van de toets aan de Utrechtse soortenlijst.

1.1 Doel van het onderzoek

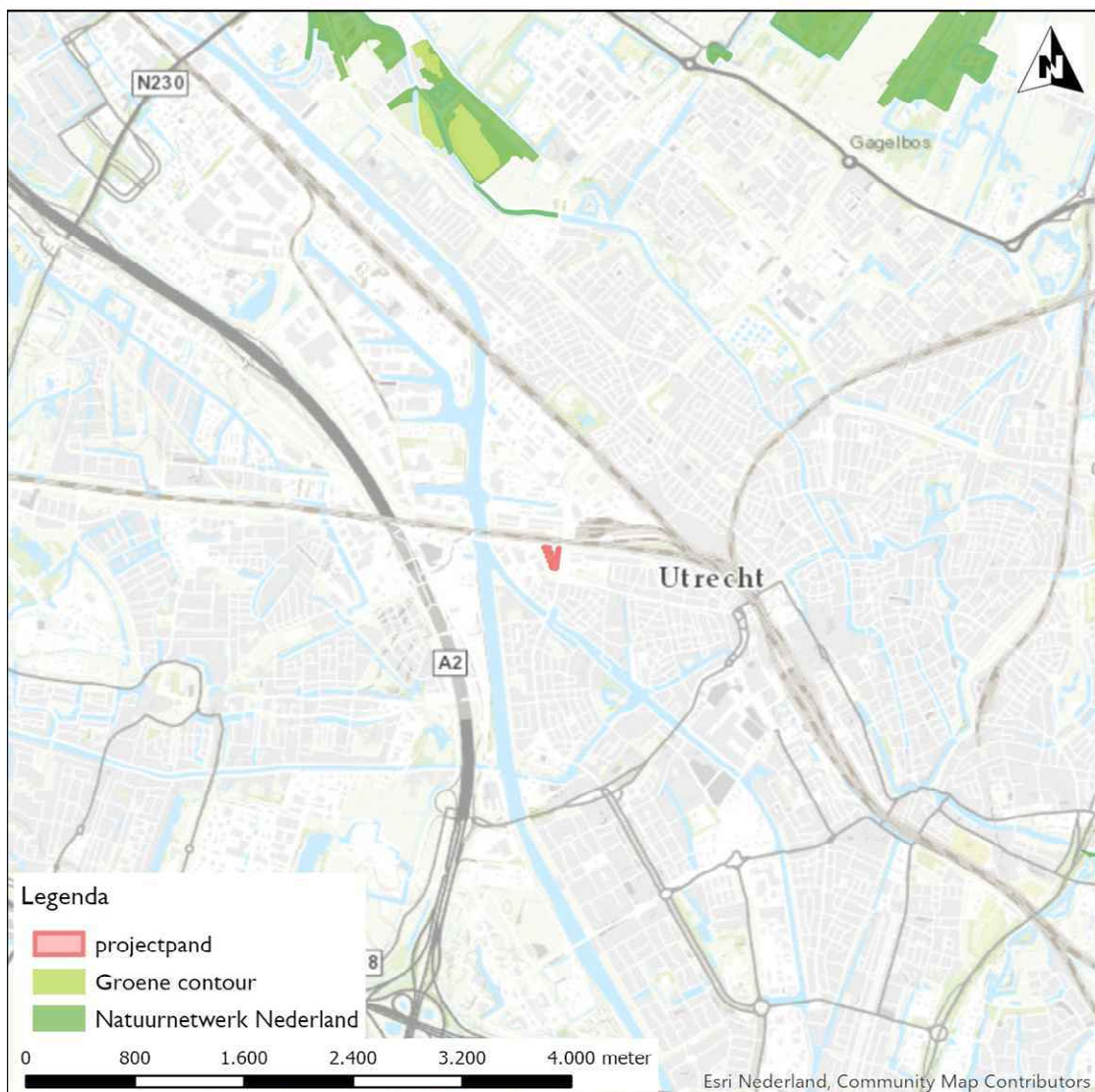
Het onderzoek kent de volgende doelstellingen:

1. Vaststellen aanwezigheid in het gebied en functie van het gebied voor vleermuizen.
2. Vaststellen van de aanwezigheid van jaarrond beschermde nesten van huismus.
3. Vaststellen van de aanwezigheid van jaarrond beschermde nesten van gierzwaluw.
4. Vaststellen aanwezigheid soorten van Utrechtse soortenlijst.
5. Effectbeoordeling van de voorgenomen werkzaamheden op de onder 1, 2, 3 en 4 onderzochte soortgroepen.
6. Zijn er negatieve effecten in het kader van gebiedsbescherming (Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natura 2000-gebieden) te verwachten bij dit initiatief?

1.2 Locatie

Projectnaam	Thomas à Kempisplantsoen
Naam opdrachtgever	Mitros Postbus 8217 3503 RE Utrecht
Adres(sen)	Zie bijlage 3
Complex	Thomas à Kempisplantsoen

Figuur 1: Ligging onderzoeksgebied in de regio en ten opzichte van beschermde natuurgebieden.

2 Inventarisatie

2.1 Geschiktheid medewerkers

De personen die de inventarisaties uitgevoerd of verwerkt hebben, zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hen verrichte werkzaamheden¹.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Loo Plan. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Loo Plan is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

2.2 Gebiedsbescherming

De bescherming van Natura 2000-gebieden valt onder de Wet natuurbescherming. Met betrekking tot de Natura 2000-gebieden zijn de wettelijke verplichtingen om te voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen voor habitats en soorten beschreven in de Natura 2000-beheerplannen.

Via de Nota Ruimte is het toetsingskader voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) (voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) geregeld.

De ligging van de onderzoekslocatie ten opzichte van de Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland is in figuur 1 weergegeven. Er wordt een inschatting gemaakt of de voorgenomen ingreep mogelijk een negatief effect kan hebben op de beschermde natuurwaarden. Voor deze bepaling wordt de effectenindicator geraadpleegd (lit. 1).

In of nabij de Natura 2000-gebieden wordt gekeken of er mogelijk effecten te verwachten zijn en dus de noodzaak voor een 'voortoets' bestaat.

Voor de gronden in of nabij het Natuurnetwerk Nederland (Utrecht) wordt beoordeeld of de voorgenomen werkzaamheden invloed hebben op de wezenlijke waarden en kenmerken.

Voor plannen binnen de begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland dient het 'nee, tenzij'-toetsingskader doorlopen te worden.

¹ Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:
op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie;
en/of op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten;
en/of als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus;
en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, KON, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

2.3 Vleermuizen

2.3.1 Methode

Vleermuizen maken op diverse wijzen gebruik van het landschap. De volgende functies kunnen in bomen, gebouwen en aangrenzende groenstructuren aanwezig zijn:

- Zomerverblijfplaats
- Kraamverblijfplaats
- Paarverblijfplaats
- Winterverblijfplaats
- Foerageergebied

Om deze functies allemaal in beeld te kunnen brengen, moet in verschillende seizoenen onderzoek plaatsvinden. Dit is vastgelegd in het Vleermuisprotocol 2017, opgesteld door de Gegevensautoriteit Natuur (GaN) in samenwerking met het Netwerk Groene Bureaus (NGB) en de Zoogdiervereniging (lit. 4). Het Vleermuisprotocol is opgesteld voor het onderzoeken van slechts één of enkele gebouwen. Echter, zolang er nog geen inventarisatieprotocol is ontwikkeld voor grotere gebieden, vormt het de richtlijn voor onderzoek in meerdere straten of zelfs op wijkniveau.

Vooruitlopend op de ontwikkeling van een protocol voor grotere gebieden is in samenwerking met ecologisch adviesbureau Viridis een inventarisatie protocol opgesteld voor grotere gebieden in de Provincie Utrecht. Dit protocol en het verslag van de bespreking met de provincie is in bijlage 7 opgenomen.

Op basis van deze notitie zijn voor het onderzoeksgebied Thomas à Kempisplantsoen 2 deelgebieden onderscheiden (bijlage 1). Met een padlengte van maximaal 485 meter wordt voldaan aan de maximaal toegestane 500 meter uit de notitie. Conform het Vleermuisprotocol 2017, zijn er per deelgebied¹, 5 onderzoeksronden uitgevoerd. De gebouwen zijn vanaf de openbare weg en de achterpaden geïnventariseerd. Wanneer in het veld sterke aanwijzingen waren voor de aanwezigheid van een verblijfplaats (bijvoorbeeld het wegschieten van een vleermuis zeer kort na zonsondergang, maar zonder het daadwerkelijk zien uitvliegen), is dit genoteerd als een mogelijk verblijf. Zorgvuldigheidshalve worden deze in de verdere uitwerking van de resultaten beschouwd als verblijfplaatsen en zijn dezelfde zorgmaatregelen hierop van toepassing.

BALTSTERRITORIA

Op basis van een analyse van Batloggerbestanden uit 2016 t/m 2018 met meer dan 25 deelgebieden met paarverblijven van ruige dwergvleermuizen blijken aanhoudende paarroepjes van de ruige dwergvleermuis pas optimaal 2 uur na zonsondergang te horen te zijn. Daarom wordt in het concept-Vleermuisprotocol 2020 later op de avond gestart in gebieden met de ruige dwergvleermuis.

¹ Zie volledigheid onderzoek.

(MASSA)WINTERVERBLIJFPLAATSEN

Bij de voorbereiding van het Vleermuisprotocol 2017 is door Korsten, Bouman en Tuitert (lit. 23) een notitie opgesteld over (massa)-winterverblijfplaatsen. Op basis van deze notitie wordt deze verblijfsfunctie verwacht bij steenachtige gebouwen met een groot volume en vaak afwijkend van de omgeving. Bijvoorbeeld een flat van 5 hoog in een gebied met laagbouwoningen, maar ook een forse boerderij in het landelijk gebied.

De gebouwen voldoen aan de eisen voor een apart winteronderzoek. Dit onderzoek is gecombineerd met het onderzoek naar paarverblijfplaatsen.

AANTAL TUSSENDAGEN

Bij de inventarisatie wordt gestreefd naar een periode tussen twee onderzoeken die volgens het Vleermuisprotocol 2017 optimaal is. Ecologisch is de voorgeschreven inventarisatiewijze niet optimaal voor het onderzoek naar kraam- en zomerverblijfplaatsen. In het concept-Vleermuisprotocol 2020 is dit punt dan ook aangepast. In het concept wordt uitgegaan van minimaal 20 tussendagen en minimaal een onderzoek in de maand juni.

Door onvoorziene externe omstandigheden (bijvoorbeeld het weer), wordt soms gekozen voor een kortere tussenliggende periode (waarbij de inventarisatieomstandigheden voor vleermuizen dan optimaal waren). Bij de inventarisaties aan het Thomas à Kempisplantsoen zijn altijd meer dan het minimale aantal dagen tussen twee onderzoeken, zoals voorgeschreven in het protocol, aangehouden.

APPARATUUR

Het onderzoek vindt plaats met behulp van batdetectors die de, voor mensen onhoorbare, sonargeluiden omzetten naar klanken en ritmes die te interpreteren zijn tot op soortniveau van de vleermuizen. Tijdens het onderzoek bij de flats aan het Thomas à Kempisplantsoen is enkel de Pettersson D240X gebruikt.

2.3.2 Inventarisatiedata

De inventarisatie heeft in 2019 plaatsgevonden. In bijlage 2 zijn de inventarisatiedata opgenomen.

2.4 Huismus

2.4.1 Methode

Alle objecten zijn tweemaal geïnventariseerd tussen 1 april en 20 juni conform het Kennisdocument huismus (lit. 12). Aanvullend hierop wordt huismusactiviteit geregistreerd die voorafgaand of tijdens het gierzwaluwonderzoek wordt waargenomen.

Naast dat naar de aanwezigheid van de vogels wordt gekeken, is het gedrag belangrijk. Zo wordt er o.a. gelet op baltsende mannetjes, territoriaal gedrag, de jongen en het transport van nestmateriaal of voedsel. Alle gegevens worden geanalyseerd en enkel de locaties met nesten of nest-indicerend gedrag zijn in de rapportage opgenomen.

2.4.2 Inventarisatiedata

De inventarisatie heeft in 2019 plaatsgevonden. In bijlage 2 zijn de inventarisatiedata opgenomen.

2.5 Gierzwaluw

2.5.1 Methode

Alle onderzoeksobjecten zijn drie keer onderzocht tussen 15 mei en 15 juli. Daarbij zijn de aanwezigheid en mogelijke nestplaatsen van gierzwaluwen geïnventariseerd volgens het Kennisdocument gierzwaluw (lit. 13).

De belangrijkste aanwijzing voor het lokaliseren is het laag overvliegen (gieren) in de nabijheid van woningen/gebouwen. Daarnaast is gericht naar nestplaatsen gezocht. Naast de waarnemingen uit de officiële gierzwaluwronden zijn eventuele waarnemingen van uitvliegende en invliegende gierzwaluwen tijdens het vleermuisonderzoek opgenomen. Dit geeft samen inzicht in het aantal verblijfplaatsen én waar in de gebouwen de dieren nestelen.

In 2016 is een landelijke ontheffing verstrekt aan Loo Plan voor het afspelen van geluid van laaggierende vogels, om zo het terugroepen vanuit het nest te stimuleren. Door het afspelen van dit geluid in de periode eind mei / begin juni is er een grote trefzekerheid dat in deze periode de gierzwaluw vrijwel altijd op het nest zit (mondeling mededeling de heer J. Kühnen, algemeen bestuurslid Vereniging Gierzwaluwbescherming Nederland).

Het afspelen van geluid is een hulpmiddel dat, naast de drie ronden die zijn voorgeschreven in het Kennisdocument, is toegepast. Soms is ook gebruikgemaakt van het afspelen van geluid als een invlieglocatie niet met zekerheid kon worden vastgesteld.

Voor het vaststellen van een verblijfplaats is het in- en uitvliegen of het terugroepen vanaf de nestlocatie de ultieme waarneming. Omdat de soort lastig te inventariseren is, worden locaties met sporen van uitwerpselen aangegeven als 'mogelijk' nest.

2.5.2 Inventarisatiedata

De inventarisatie heeft in 2019 plaatsgevonden. Alle veldbezoeken zijn uitgevoerd conform de criteria uit het Kennisdocument.

In bijlage 2 zijn de inventarisatiedata opgenomen.

2.6 Utrechtse soortenlijst

In de omgevingsvisie is aangegeven dat de bescherming van planten en dieren van de Utrechtse soortenlijst moeten worden meegenomen bij Ruimtelijke Ontwikkelingen. Deze soorten hoeven echter enkel mee te worden genomen bij gemeentelijke plannen of als hierover afspraken zijn gemaakt tussen de ontwikkelaar en de gemeente. Vanuit de gemeente is aan Mitros gevraagd een quickscan naar de soorten van de Utrechtse soortenlijst uit te voeren.

Er zijn bij de beoordeling 5 processtappen onderscheiden:

1. Onderzoek
2. Alternatieven
3. Mitigeren
4. Compenseren
5. Expliciete keuzes

In deze rapportage wordt ingegaan op het onderzoek. Hiervoor heeft een visuele inspectie plaatsgevonden op 23 september 2020 op, de kans op de, aanwezigheid van soorten uit de Utrechtse soortenlijst. Daarnaast is een controle geweest in de NDFF op waarnemingen van soorten van deze lijst in de directe omgeving.

2.7 Volledigheid inventarisatie

Een deel van de woningen aan het Thomas à Kempisplantsoen bleek achteraf (net) aan de eisen van een onderzoek naar (massa)winterverblijfplaatsen te voldoen, maar het was destijds niet meer mogelijk een extra ronde hiervoor uit te voeren. Desondanks is met de huidige inspanning wel de winterverblijfplaats in de St. Gerardus Majellakerk buiten het onderzoeksgebied vastgesteld. Deze locatie voldoet ook meer aan de eisen van een winterverblijfplaats dan de projectwoningen. Het is dan ook aannemelijk dat er geen (massa)winterverblijfplaats in de projectwoningen gemist is.

De tabel in bijlage 2 doet vermoeden dat er te weinig gierzwaluwonderzoek is gedaan. Dit is niet het geval: er is voor gekozen om enkel de tijd voorafgaande aan zonsondergang te noteren. De periode die samenvalt met het vleermuisonderzoek (globaal tussen 21:40 en 22:30) staat bij het deelgebied vleermuizen. Hiermee zijn meer gierzwaluwwaarnemingen gedaan dan dat het kennisdocument gierzwaluw als minimum aangeeft.

Elke inventarisatie is een steekproef gebaseerd op momentopnamen. Hierdoor is niet uitgesloten dat soorten en functies die tijdens de inventarisatie niet waargenomen zijn, op een ander tijdstip wel aanwezig zijn. Dit is acceptabel omdat met het volgen van de inventarisatieprotocollen gedaan is 'wat redelijkerwijs verwacht kan worden'. Als er aanleiding is om te veronderstellen dat de functies niet goed in beeld zijn gebracht met de voorgeschreven inspanning, worden aanvullende inventarisatieronden uitgevoerd. Hiermee is voldoende invulling gegeven aan artikel 1.11 (Zorgplicht) van de Wet natuurbescherming.

3 Resultaten

In 2019 zijn in Utrecht een groot aantal onderzoeken uitgevoerd voor Mitros. Door niet enkel naar de onderliggende complexen te kijken, maar op stadsniveau naar alle waarnemingen ontstaat een beter beeld van het belang van de aangetroffen verblijfplaatsen in dit complex. De globale resultaten van de inventarisaties zijn opgenomen in bijlage 7.

In figuur 2, 3 en 4 zijn de locaties met de aangetroffen verblijfplaatsen weergegeven. In bijlage 3 is een overzicht van alle projectwoningen en de projectwoningen waar verblijfplaatsen zijn aangetroffen opgenomen.

3.1 Gebiedsbescherming

Het projectgebied ligt op (vrij) grote afstand (onderstaande tabel) van zowel Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen als van gebieden aangewezen binnen het Natuurnetwerk Nederland (Utrecht) en Groene contour. Met name in het Oostelijke Vechtplassengebied zijn veel stikstofgevoelige habitats onderscheiden.

Beschermde gebieden	Afstand
Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen	5,7 km
Natuurnetwerk Nederland (Utrecht)	3,7 km
Groene contour	3,5 km

3.2 Omgevingscheck

Het onderzoeksgebied ligt in de bebouwde kom van de gemeente Utrecht. Uit de omgevingscheck blijkt dat veel woningen in de directe omgeving in ongeveer dezelfde periode zijn gebouwd (bijlage 4). In grote lijnen geldt dat woningen die in een vergelijkbare periode zijn gebouwd dezelfde opbouw hebben (bijvoorbeeld spouwmuur) en materiaaltoepassing (bitumen of baksteen, pangedekt). Hierdoor is er vaak een grote overeenkomst in de vestigingsmogelijkheden voor beschermde soorten.

Uit de Energielabelatlas (bijlage 5) blijkt dat een deel van de gebouwen in de directe omgeving een lager energielabel heeft dan de projectwoningen. Deels zijn dit woningen waarvan het energielabel na toekenning van het aanvangslabel niet meer is bijgewerkt en deels zijn dit nog ongeïsoleerde woningen.

3.3 Vleermuizen

3.3.1 Algemeen

Tijdens het onderzoek zijn in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied de onderstaande vleermuissoorten vastgesteld:

- Gewone dwergvleermuis
- Ruige dwergvleermuis

In het onderzoeksgebied Thomas à Kempisplantsoen zijn tijdens de veldbezoeken met name gewone dwergvleermuizen waargenomen. Één keer is een passerende ruige dwergvleermuis waargenomen.

In de volgende paragrafen wordt per soort en functie een toelichting gegeven op de waarnemingen. Per verblijfplaats wordt het aantal in- en/of uitvliegers gemeld. Bij zomer- en paarverblijven wordt het aantal enkel benoemd als het er meer dan één is.

3.3.2 Foerageergebieden, migratie- en vliegroutes

In nagenoeg het gehele gebied worden foeragerende vleermuizen aangetroffen. Per onderzoeksrondte zijn er vaak andere accenten, maar de meeste dieren worden bij de grotere groenelementen aangetroffen (zoals bijvoorbeeld de speeltuin omgeven door bomen ter hoogte van Thomas à Kempisweg 126-220).

Er zijn geen duidelijke migratie- of vliegroutes in het gebied aangetroffen.

3.3.3 Verblijfplaatsen

De gewone dwergvleermuis is de meest algemene vleermuissoort in Nederland. Zowel in stedelijke omgeving als het landelijk gebied wordt de soort vaak aangetroffen. Er zijn nauwelijks nadere onderzoeken waar de soort niet wordt aangetroffen.

Winter- en kraamverblijfplaatsen worden veelal in relatief grote spleetvormige ruimtes aangetroffen; spouwmuren zijn daarbij favoriet. Ook worden ze regelmatig in dakoverstekken en onder de nok- en kantpannen van een kopgevel gevonden.

Voor zomer- en paarverblijven is de gewone dwergvleermuis veel minder kritisch; locaties variëren van relatief kleine ruimtes achter open stootvoegen, achter gevelbetimmering tot achter regenpijpen (lit. 2, 3 en 14).

De meeste waarnemingen tijdens de veldbezoeken zijn van de gewone dwergvleermuis. De dieren zijn verspreid over het onderzoeksgebied foeragerend waargenomen.

Tijdens het onderzoek in 2019 zijn de volgende bevindingen ten aanzien van de gewone dwergvleermuis gedaan:

- géén kraamverblijfplaatsen.
- 1 mogelijke zomerverblijfplaats, in een projectwoning.
- 3 locaties met paarverblijfplaatsen/paarterritoria (allen in projectgebouwen).
- 1 locatie (massa)winterverblijf, niet in een projectwoning.

GEWONE DWERGVLEERMUIS

Het aantal dieren in het project gebied wordt geschat op 4.

Voor een overzicht van de zomer- en paarverblijfplaatsen wordt verwezen naar figuur 2 en bijlage 3.

De *zomerverblijfplaats* bij de projectgebouwen is aangetroffen op: Thomas à Kempisplantsoen nr. 13, voorzijde.

De paarverblijven zijn onderscheiden door de baltsende mannetjes te karteren. Deze dieren roepen meestal tijdens de vlucht in de nabijheid van de paarverblijfplaatsen om vrouwtjes naar het verblijf te lokken. Soms roepen gewone dwergvleermuizen als ruige dwergvleermuis vanaf een vast punt.

Het achterhalen van de verblijfplaatsen op woningniveau is meestal zeer tijdrovend en voor het bepalen van de functie van de gebouwen niet belangrijk. Op basis van het gedrag is in het veld bepaald dat de verblijfplaatsen in de onderzochte gebouwen zitten. In de meeste gevallen betreft het de ruimte onder de kantpannen of achter stootvoegen in spouwmuren aan de kopse kant van de gebouwen. Op de locaties waar een gedeelte van het paarterritorium de projectwoningen raakt, wordt er zorgvuldigheidshalve van uitgegaan dat het paarverblijf in de projectwoningen aanwezig is.

De St. Gerardus Majellakerk nabij het Thomas à Kempisplantsoen wordt als (massa)winterverblijf gebruikt. Hier zijn tenminste 8 zwermende dieren aangetroffen. De verblijfplaats zit bij de ventilatie-spleten (stootvoegen) naast het roosvenster van deze kerk.

Omdat (vorstvrije) paarplekken ook als tijdelijk winterverblijf of als winterverblijf voor één of enkele dieren gebruikt kunnen worden, kunnen individuele winterverblijven niet worden uitgesloten.

RUIGE DWERGVLEERMUIS

Ruige dwergvleermuizen gebruiken meerdere typen verblijfplaatsen en verhuizen regelmatig. Er zijn verblijfplaatsen bekend in zowel bomen als gebouwen. Bomen met veel holten en loszittend schors in de nabijheid van water hebben een grote aantrekkingskracht op deze soort. Er zijn slechts enkele kraamverblijfplaatsen in Nederland bekend. In de voorzomer worden vooral individuele (mannelijke) dieren aangetroffen.

De mannetjes roepen de vrouwtjes vanuit de paarplek, zodat deze locatie nauwkeurig is te bepalen (lit. 2, 3 en 14).

De ruige dwergvleermuis is slechts een enkele keer kort in het onderzoeksgebied waargenomen. Het onderzoeksgebied speelt geen rol van betekenis als foerageergebied. In de projectgebouwen zijn geen verblijfplaatsen van deze soort gevonden.

3.4 Huismus

3.4.1 Algemeen

De huismus is een soort die broedt in door mensen gecreëerde habitats. Deze (semi-)koloniebroeder broedt vaak in overstekken van woningen en gebouwen, onder dakpannen, maar natuurlijk ook in geschikte (geschakelde) nestkasten.

Soms zijn de nesten zelf gezien, in andere gevallen is de nestlocatie vastgesteld aan de hand van het gedrag van de dieren. Zo is het aanvliegen met voer of nestmateriaal, parende mussen of de aanwezigheid van nog niet vliegvlugge jongen een duidelijke indicatie voor de aanwezigheid van een nest.

3.4.2 Foerageergebieden

Huismussen foerageren in de directe omgeving van de nestplaats. Binnen een straal van circa 100 meter moeten alle noodzakelijke vereisten (water, zand, zaden, insecten, schuilgelegenheid en broedplekken) aanwezig zijn.

De huismus zal vooral foerageren in het nabijgelegen openbaar groen en de tuintjes bij de huizen. Hiervan is een deel ongeschikt omdat ze verhard of bebouwd zijn.

3.4.3 Nesten

Er zijn géén territoria van de huismus in de projectwoningen vastgesteld.

3.5 Gierzwaluw

3.5.1 Algemeen

Gierzwaluwen broeden in door mensen gecreëerde habitats.

In Nederland wordt deze (semi-)koloniebroeder vooral onder pannendaken en in overstekken aangetroffen.

In verband met het uitvliegen, de vogels laten zich naar beneden vallen, oefenen huizen met steile daken of hoekwoningen met blinde muren een grote aantrekkingskracht op de soort uit.

De woningen zijn pangedekt met een vrij flauwe dakhoek. De pannen sluiten veelal goed aan. Hierdoor ontbreken de nestelmogelijkheden in het dakvlak.

3.5.2 Foerageergebieden

Gierzwaluwen zijn voor het foerageren minder gebonden aan de directe omgeving van hun nest dan de huismus; er is een grotere afstand tussen nest en verblijfplaats mogelijk en er worden minder hoge eisen gesteld aan de inrichting van de omgeving van het nest. Een essentiële voorwaarde is wel voldoende vrije aanvliegruimte tot de verblijfplaats.

3.5.3 Nesten

Er zijn géén nesten aangetroffen in het onderzoeksgebied.

Hoog boven het onderzoeksgebied foerageerden tot maximaal 8 gierzwaluwen verspreid over het onderzoeksgebied. Er zijn geen laagvliegende exemplaren waargenomen, wat overeen komt met de waargenomen afwezigheid van nesten in de directe omgeving.

3.6 Utrechtse soortenlijst

Foto 1: Tongvaren en steenbreekvaren begeleid door de muurvaren.

In de NDFF zijn geen waarnemingen van soorten die op de Utrechtse soortenlijst staan. In het veld is vastgesteld dat op de trap die op het noord-westen van woonblok 22-27 is geëxponeerd (nr 22-27) een goed ontwikkelde muurvegetatie met tongvaren en steenbreekvaren aanwezig is. Deze soorten worden begeleid door de muurvaren. De muurvaren staat niet op de Utrechtse lijst.

Op het gebouw 16-21 is een enkele muurvaren aangetroffen,

Er zijn geen aanwijzingen dat andere soorten van de lijst in het gebied aanwezig zijn.

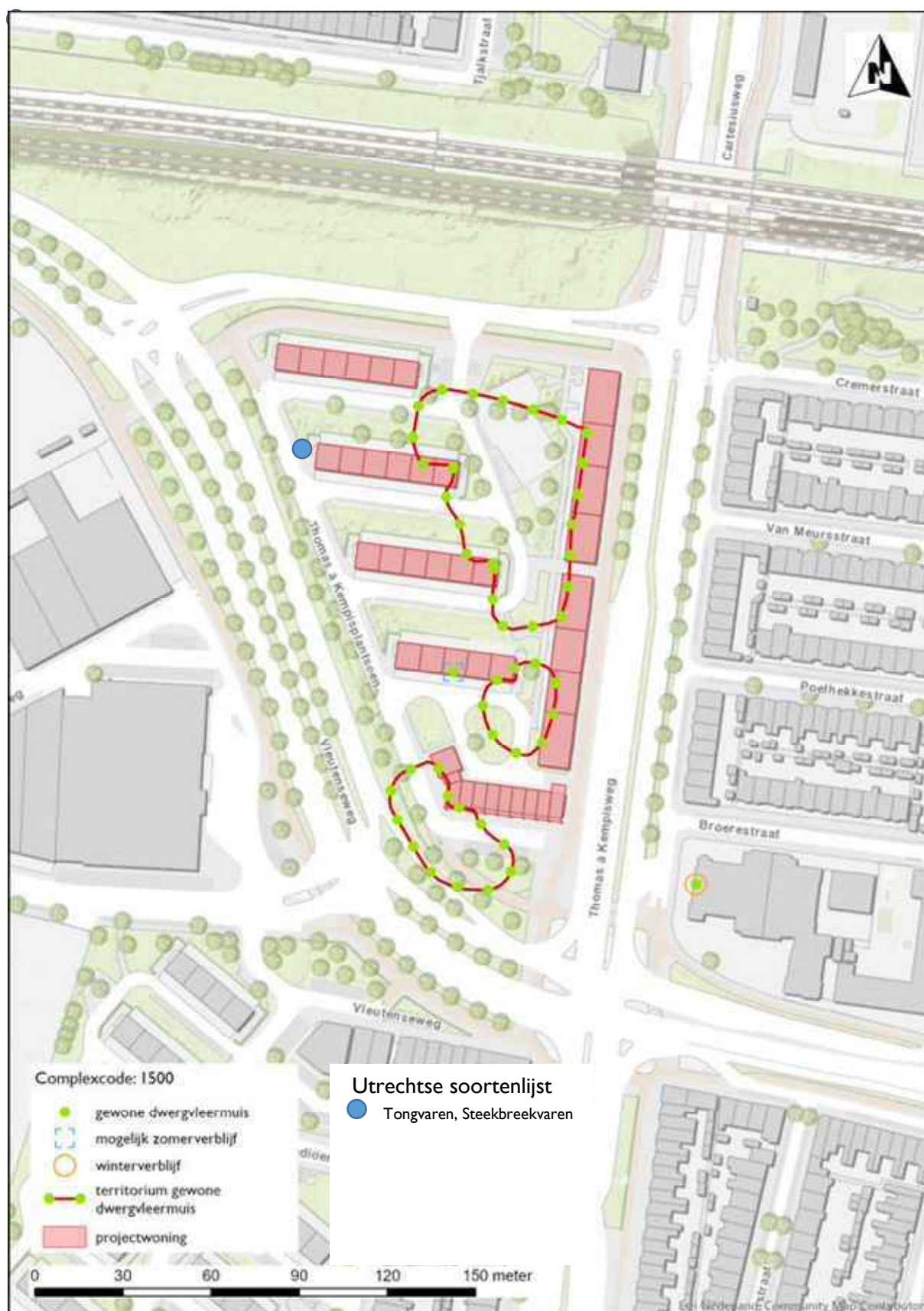
Door het ontbreken van de drachtplanten in het onderzoeksgebied wordt uitgesloten dat de wilde bijen van de lijst in het gebied een volledig habitat hebben.

Voor de vogels kan de aanwezigheid van de merel niet worden uitgesloten. Deze soort zou een nest in de klimop of in het groen van het gebied kunnen hebben. De soort is bij de veldinventarisatie niet waargenomen, maar kan niet worden uitgesloten.

3.7 Overige groepen

3.7.1 Algemene broedvogels

Het groen rondom de woningen is geschikt broedhabitat voor algemene beschermde vogels als heggemus, mezen, merel, spreeuw, roodborst en winterkoning.

Figuur 2: Verblijfplaatsen aangetroffen beschermde soorten Thomas à Kempisplantsoen.

4 Uitgebreide conclusie

Ten behoeve van het voorgenomen (groot) onderhoud van het Thomas à Kempisplantsoen is in 2019 nader onderzoek verricht naar de aanwezigheid van beschermde soorten.

Voor de flats aan het Thomas à Kempisplantsoen ligt er de wens tot sloop en vervanging met energiezuinige woningen.

Hierbij zullen alle verblijfplaatsen van zowel beschermde als niet-beschermde dieren worden vernietigd.

In de onderstaande paragrafen is een overzicht gegeven van de aangetroffen beschermde verblijfplaatsen en de consequenties in het geval van uitvoering van het worst-case scenario.

4.1 Gebiedsbescherming

Het projectgebied ligt op vrij beperkte afstand (§ 3.1) van zowel Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen als van gebieden aangewezen binnen het Utrechts natuurnetwerk. Mogelijke effecten van groot onderhoud en sloop aan de woning zouden kunnen zitten in verstoring door licht, geluid, trillingen, vermessing door stikstof of zijn optisch van aard (lit. I).

Doordat werkzaamheden echter een zeer geringe uitstraling hebben en de woningen omsloten zijn door een stedelijke omgeving, zullen deze waarschijnlijk (zeer) weinig negatieve gevolgen hebben voor de beschermde gebieden.

Natura-2000 gebied Oostelijke Vechtplassen bevat echter een aantal Habitattypen die zeer gevoelig zijn voor stikstof-depositie, waaronder 4010 Moerasheide/Noord-Atlantische vochtige heide, 6410 Blauwgraslanden en 7140 Overgangs- en trilvenen.

Met de recente uitspraken van de Hoge Raad inzake stikstof is het beleidskader nog niet helemaal duidelijk. Uit overleg met de Provincie Utrecht blijkt dat voor de werkzaamheden altijd een Aeries calculatie moet worden uitgevoerd. Maar er zijn op het moment van het opstellen van de rapportage nog geen richtlijnen waarop getoetst wordt.

Aanbevolen wordt het provinciaalbeleid ten aanzien van stikstof op de voet te volgen en een stikstofberekening uit te laten voeren.

4.2 Vleermuizen

4.2.1 Verblijfplaatsen

GEWONE DWERGVLEERMUIS

In de onderzochte gebouwen is *1 mogelijke zomerverblijfplaats* aangetroffen, zorgvuldigheidshalve wordt uitgegaan van *1 zomerverblijfplaats*. Ook zijn *3 locaties met paarverblijven* van de gewone dwergvleermuis aangetroffen.

Met de onderzoeksinspanning, zoals die in het Vleermuisprotocol is voorgeschreven, is niet met zekerheid aan te geven in welke woningen de paarverblijven zich bevinden. Op basis van jarenlange ervaring wordt ingeschat dat de grootste kans is dat deze verblijfplaatsen op de kopgevel aanwezig zijn. Dat de exacte verblijfplaats niet bekend is, maakt voor de wetgeving geen verschil.

Omdat de verblijven in de gebouwen zijn vastgesteld, dient een ontheffing Wet natuurbescherming te worden verleend voordat de verstoringe werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd.

RUIGE DWERGVLEERMUIS

In de onderzochte gebouwen zijn géén verblijfplaatsen van ruige dwergvleermuis gevonden.

Omdat er geen verblijven in de gebouwen zijn vastgesteld, hoeft geen ontheffing Wet natuurbescherming te worden verleend voor de werkzaamheden.

4.2.2 Foerageergebieden, migratie- en vliegroutes

Omdat de werkzaamheden vrijwel alleen plaatsvinden aan de gebouwen, zullen de gevolgen van de voorgenomen werkzaamheden voor de foerageerfunctie van het gebied minimaal zijn.

Structuren zoals bomenrijen, die van belang kunnen zijn als migratie- of vliegroute, worden niet aangetast door de geplande werkzaamheden. De werkzaamheden hebben hierop geen effect.

4.3 Huismus

4.3.1 Verblijfplaatsen

Er zijn géén nesten van huismussen in de onderzochte gebouwen vastgesteld. De nesten van de huismus zijn jaarrond beschermd, maar door het ontbreken van nesten wordt met de voorgenomen werkzaamheden artikel 3.1 lid 2, 4 en 5 (verstoring en vernietiging nestplaats) van de Wet natuurbescherming niet overtreden.

Voordat de werkzaamheden worden uitgevoerd, hoeft voor de huismus geen ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden verkregen.

4.3.2 Foerageergebieden

Omdat de werkzaamheden alleen plaatsvinden aan de gebouwen, zullen de gevolgen van de voorgenomen werkzaamheden voor de foerageerfunctie van het gebied minimaal zijn.

De werkzaamheden hebben hierop geen effect.

4.4 Gierzwaluw

4.4.1 Verblijfplaatsen

Er zijn géén nesten van gierzwaluw in de onderzochte gebouwen vastgesteld. De nesten van de gierzwaluw zijn jaarrond beschermd, maar door het ontbreken van nesten wordt met de voorgenomen werkzaamheden artikel 3.1 lid 2, 4 en 5 (verstoring en vernietiging nestplaats) van de Wet natuurbescherming niet overtreden.

Voordat de werkzaamheden worden uitgevoerd, hoeft voor de gierzwaluw geen ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden verkregen.

4.4.2 Foerageergebieden

Omdat de werkzaamheden alleen plaatsvinden aan de gebouwen, zullen de gevolgen van de voorgenomen werkzaamheden voor de foerageerfunctie van het gebied minimaal zijn. Dit te meer omdat gierzwaluwen tot kilometers van hun nest foerageren. De werkzaamheden hebben hierop geen effect.

4.5 Utrechtse soortenlijst

In het gebied zijn twee soorten van de Utrechtse soortenlijst aangetroffen. Bij de trap van het woonblok 22-27 is er sprake van een goed ontwikkelde begroeiing terwijl er op het blok 16-21 enkel sprake is van begroeiing van een enkele muurvaren (niet op de lijst).

Of de trappen in de nieuwbouw kunnen worden opgenomen, zal moeten worden onderzocht. Maar met de huidige plannen, waarbij alle bebouwing wordt gesloopt en nieuwbouw tot ontwikkeling wordt gebracht in combinatie met een nieuw stratenplan, lijken de mogelijkheden hiervoor beperkt.

Integreren in de bestaande plannen heeft de voorkeur, maar als dit niet mogelijk is, kan overwogen worden de trap met de meeste begroeiing te verplaatsen of een nieuw biotoop aan te leggen (b.v. een voorzetmuur in nieuwe bebouwing) waarin de planten worden teruggeplaatst. Dergelijke oplossingen zijn veel lastiger dan het verplaatsen van de begroeiing van het ene stukje kademuur naar een ander stukje. In de nieuwe situatie moet namelijk een goede uitgangspositie voor het groeisubstraat (kalkrijk en vochtig) worden gecreëerd en moet rekening worden gebouwen met de hoeveelheid daglicht. Daarnaast moeten de planten tussen de periode van sloop en nieuwbouw in stand gehouden worden.

4.6 Overige groepen

Er kunnen op en rond de gebouwen (in tuinen of nestkasten) ook andere algemene beschermde broedvogels voorkomen. Deze nesten zijn niet-jaarrond beschermd. Indien de werkzaamheden buiten het broedseizoen (grootweg 15 maart-15 augustus) uitgevoerd worden en /of de potentiële nestplaatsen (ruim) vóór het broedseizoen afgesloten of ongeschikt gemaakt worden, wordt met de voorgenomen werkzaamheden artikel 3.1 lid 2, 4 en 5 (verstoring en vernietiging nestplaats) van de Wet natuurbescherming niet overtreden.

Voordat de werkzaamheden worden uitgevoerd, hoeft voor algemene broedvogels geen ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden verkregen mits onder genoemde stringente voorwaarden gewerkt wordt.

Achtergrondinformatie

1. <https://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/effectenindicatorappl.aspx?subj=effectenmatrix&tab=1>
2. Atlas van de Nederlandse vleermuizen
Onderzoek naar de verspreiding en ecologie
Onder redactie van H. Limpens, K. Mostert en W. Bongers
3. Dietz, C., O. von Helversen en D. Nill, 2011
Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika
De Fontein/Tirion Natuur, Utrecht
4. Gegevensautoriteit Natuur (GaN) in samenwerking met het
Netwerk Groene Bureaus (NGB) en de Zoogdiervereniging,
Vleermuisprotocol 2017
5. Mörzer Bruijns, M.F., september 1961
De dichtheid van broedvogelbevolkingen in bebouwde kommen
De Levende Natuur, jaargang 64, nummer 9 (blz. 193-199)
6. Mentink, P., november 1980
Een doodgewone vogel
Doctoraalscriptie ethologie aan de Landbouwhogeschool te
Wageningen naar huismussen
7. Heij, K. en J. Vos, 2016
De huismus
8. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument gewone dwergvleermuis,
Pipistrellus pipistrellus, versie 1.0
9. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument ruige dwergvleermuis,
Pipistrellus nathusii, versie 1.0
10. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument gewone grootoorvleermuis,
Plecotus auritus, versie 1.0
11. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument rosse vleermuis,
Nyctalus noctula, versie 1.0
12. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument huismus,
Passer domesticus, versie 1.0
13. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument gierzwaluw,
Apus apus, versie 1.0
14. Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Kanters en
J.C. Buys, 2016
Atlas van de Nederlandse Zoogdieren
15. Sachteleben, J. en O. von Helversen, 2006
Songflight behaviour en mating system of the pipistrelle bat in an
urban habitat
Acta Chiropterologica 8 (2) 391-401
16. Jahelková, H. en I. Horáček, 2011
Mating System of a Migratory bat, *Nathusius Pipistrelle*: Different
Male Strategies
Acta Chiropterologica 13 (1) 123-137
17. Zoogdiervereniging, 2014
Cursusmap Vleermuizen en planologie
18. Diepenbeek, A. van & P. Twisk, 2014
Veldgids Europese Zoogdieren
KNNV-Uitgeverij
19. Hustings, F. en J. Vergeer, 2002
Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000
KNNV-Uitgeverij / Sovon
20. Harxen, R. van & P. Stroeken, 2011
De Steenuil
KNNV-Uitgeverij

21. Adams, A.M., et al., 2012
Do you hear what I hear? Implications of detector selection for acoustic monitoring of bats
Methods in Ecology and Evolution
22. Dietz, C. & A, Kiefer, 2017. Veldgids vleermuizen van Europa.
KNNV-uitgeverij, Zeist.
23. Korsten, Bouman en Tuitert
(Massa-)winterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuizen:
discussiestuk Vleermuisprotocol 2017
23. Loo Plan, 2015
Nader onderzoek Wnb Kanaalstraat
Rapportnummer 2015-607-10074
24. Loo Plan, 2015
Nader onderzoek Wnb Lange Hagel
Rapportnummer 2015-607-10066
25. Loo Plan, 2016
Nader onderzoek Scholen Oog in Al
Rapportnummer 2018-100388-880

BIJLAGEN

1 Deelgebieden

2 Inventarisatiegegevens veldbezoeken

Deelgebied	Datum	Begintijd	Eindtijd	Ecoloog ¹⁾	Temp. begin	Temp. eind	wind	Neerslag	Eerste vleermuis	Laatste vleermuis
Thomas à Kempisplantsoen noord	6-6-2019	21:35	23:55	SK	16	13	1	Droog	22:21	23:47
Thomas à Kempisplantsoen noord	13-7-2019	21:55	00:00	SK	16	15	2	Droog	22:11	23:30
Thomas à Kempisplantsoen noord	14-7-2019	03:35	05:35	SK	15	14	2	Droog	03:53	04:10
Thomas à Kempisplantsoen zuid	6-6-2019	21:40	23:55	SB	16	13	1	Droog	22:30	23:51
Thomas à Kempisplantsoen zuid	13-7-2019	21:55	00:00	SB	16	15	2	Droog	22:20	23:08
Thomas à Kempisplantsoen zuid	14-7-2019	03:30	05:30	SB	15	14	2	Droog	04:00	04:57
1) SB: Silvia Blom / SK: Suzanne Kroes										

Details veldonderzoek vleermuizen kraam-en zomerverblijfplaatsen

Deelgebied	Datum	Begintijd	Eindtijd	Ecoloog ¹⁾	Temp. begin	Temp. eind	Wind	Neerslag	Eerste vleermuis	Laatste vleermuis
Thomas à Kempisplantsoen noord	7-9-2019	23:00	01:00	SK	13	12	1	Droog	23:14	23:57
Thomas à Kempisplantsoen noord	28-9-2019	20:30	22:30	SK	16	16	4	Droog	20:53	21:39
Thomas à Kempisplantsoen zuid	9-9-2019	22:50	00:55	JG	11	11	0-1	Droog	23:15	00:27
Thomas à Kempisplantsoen zuid	30-9-2019	20:45	22:45	JG	14	14	2	Droog	20:54	22:38
1) SK: Suzanne Kroes / JG: Jeroen Gruijters										

Details veldonderzoek vleermuizen paar-en winterverblijfplaatsen

BIJLAGEN NADER ONDERZOEK WET NATUURBESCHERMING, UTRECHT
Thomas à Kempisplantsoen

Deelgebied	Datum	Begintijd	Eindtijd	Ecoloog ¹⁾	Temp. begin	Temp. eind	Wind	Neerslag
Thomas à Kempisplantsoen	29-04-2019	14:20	15:20	SvK	15	15	3	Droog
Thomas à Kempisplantsoen	11-06-2019	08:30	09:30	SW	15	16	3	Droog
1) SvK: Steven van Kasteel / SW: Sjoerd Wiggers								

Details veldonderzoek huismus

Deelgebied	Datum	Begintijd	Eindtijd	Ecoloog ¹⁾	Temp. begin	Temp. eind	Wind	Neerslag
Thomas à Kempisplantsoen	7-6-2019	20:05	21:40	SK	16	16	3	Droog
Thomas à Kempisplantsoen	20-6-2019	20:30	22:00	SK	18	17	3	Droog
Thomas à Kempisplantsoen	13-7-2019	20:25	22:30	SK	17	16	2	Droog
1) SK: Suzanne Kroes								

Details veldonderzoek gierzwaluw

3 Waarnemingen

Straat	Huisnummer	Huisletter	Huisnr. toevoeging	Postcode	Huismus	Gierzwaluw	Huiszwaluw	Vleermuis kraamverblijf	Vleermuis kraamverblijf soort	Vleermuis paarverblijf	Vleermuis paarverblijf soort	Vleermuis zomerverblijf	Vleermuis zomerverblijf soort	Vleermuis winterverblijf	Vleermuis winterverblijf soort
Thomas à Kempisplantsoen	1			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	2			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	3			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	4			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	5			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	6			3532AG											
Thomas à Kempisplantsoen	7			3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	8			3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	9		1	3532AG						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	10	A		3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	10		1	3532AG						x					
Thomas à Kempisplantsoen	11		1	3532AH											
Thomas à Kempisplantsoen	12		1	3532AH											
Thomas à Kempisplantsoen	13		2	3532AH								m1	gd		
Thomas à Kempisplantsoen	14		2	3532AH						x					
Thomas à Kempisplantsoen	15		1	3532AH						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	16		1	3532AJ											
Thomas à Kempisplantsoen	17		1	3532AJ											
Thomas à Kempisplantsoen	18		1	3532AJ											
Thomas à Kempisplantsoen	19		1	3532AJ											
Thomas à Kempisplantsoen	20		1	3532AJ						x					
Thomas à Kempisplantsoen	21		1	3532AJ						1	gd				
Thomas à Kempisplantsoen	22		1	3532AK											
Thomas à Kempisplantsoen	23		1	3532AK											
Thomas à Kempisplantsoen	24		1	3532AK											
Thomas à Kempisplantsoen	25		1	3532AK											
Thomas à Kempisplantsoen	26		1	3532AK						x					
Thomas à Kempisplantsoen	27		2	3532AK						x					
Thomas à Kempisplantsoen	28		1	3532AL											
Thomas à Kempisplantsoen	29		1	3532AL											
Thomas à Kempisplantsoen	30		1	3532AL											
Thomas à Kempisplantsoen	31		2	3532AL											
Thomas à Kempisplantsoen	32		2	3532AL											
Thomas à Kempisplantsoen	33		1	3532AL											

BIJLAGEN NADER ONDERZOEK WET NATUURBESCHERMING, UTRECHT
Thomas à Kempisplantsoen

Straat	Huisnummer	Huisletter	Huisnr. toevoeging	Postcode	Huismus	Gierzwaluw	Huiszwaluw	Vleermuis kraamverblijf	Vleermuis kraamverblijf soort	Vleermuis paarverblijf	Vleermuis paarverblijf soort	Vleermuis zomerverblijf	Vleermuis zomerverblijf soort	Vleermuis winterverblijf	Vleermuis winterverblijf soort
Thomas a Kempisweg	126-156			3532CE						x					
Thomas a Kempisweg	158-172			3532CE						x					
Thomas a Kempisweg	174-188			3532CG						x					
Thomas a Kempisweg	190-220			3532CG						x					
Thomas a Kempisweg	34-60			3532CC						x					
Thomas a Kempisweg	62-76			3532CC						x					
Thomas a Kempisweg	78-92			3532CD						x					
Thomas a Kempisweg	94-124			3532CD						x					

m1 = mogelijke verblijfplaats; x = betreft meerdere huizen toegerekend naar de woning met de hoogste potentie in tabel opgenomen als '1'; gd = gewone dwergvleermuis.

4 Bouwjaren projectwoningen e.o.

5 Energielabel

6 Wettelijk kader algemeen

De bescherming van inheemse (van nature in Nederland voorkomende) in het wild levende planten- en diersoorten is vastgelegd in de Wet natuurbescherming. Deze wet is op 1 januari 2017 in werking getreden en vervangt de Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet en de Boswet.

Doelstelling van de Wet natuurbescherming is de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende planten en dieren te waarborgen. De wet gaat uit van het 'nee, tenzij ...'-principe. Beschermen staat voorop en ingrijpen is een uitzondering.

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingscategorieën:

- Soorten van de Europese Vogelrichtlijn.
- Soorten van de Europese Habitatrichtlijn en de Verdragen van Bern en Bonn.
- Nationaal beschermde soorten.

Voor alle soorten in Nederland geldt de zorgplicht.

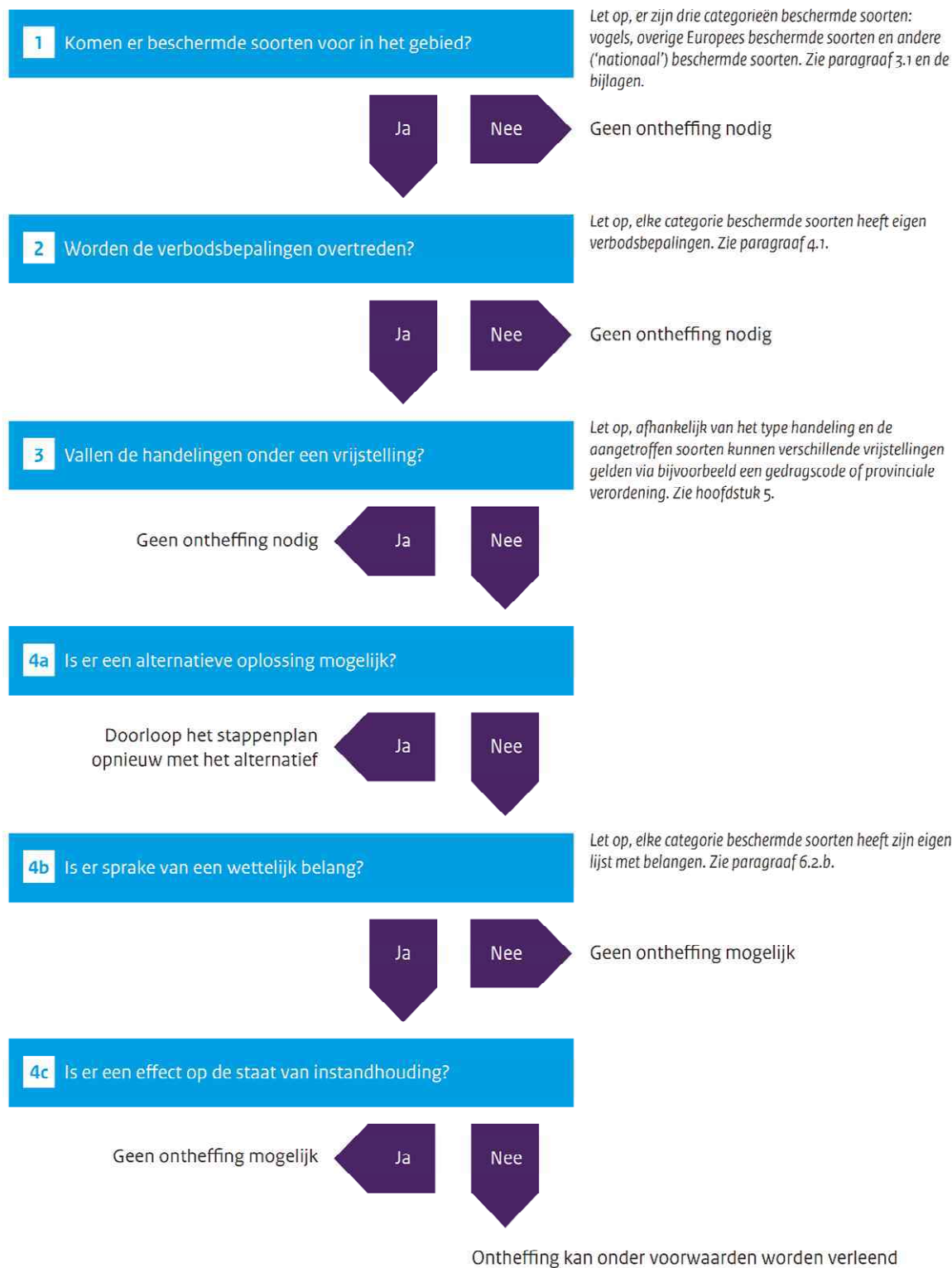
Toetsing van projecten bij ruimtelijke ingrepen vindt plaats volgens het stroomschema op de volgende pagina.

Een vrijstelling van de ontheffingsplicht (stap 3 in het stroomschema) kan van toepassing zijn mits gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. Gedragscodes zijn geldig in het kader van bestendig beheer en onderhoud dat geen wezenlijke invloed heeft op beschermde soorten.

In het geval van ruimtelijke ingrepen kan voor matig soorten, indien de werkzaamheden niet conform een goedgekeurde gedragscode worden uitgevoerd, een ontheffing aangevraagd worden als de activiteit de gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort niet in gevaar brengt.

De activiteit dient een in de wet gedefinieerd belang te dienen.

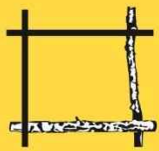
1.3 Stappenplan soortenbescherming

*Stappenplan soortenbescherming
(uit Brochure 'Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen' van het Ministerie van Economische Zaken)*

7 Totaalbeeld vleermuisonderzoek

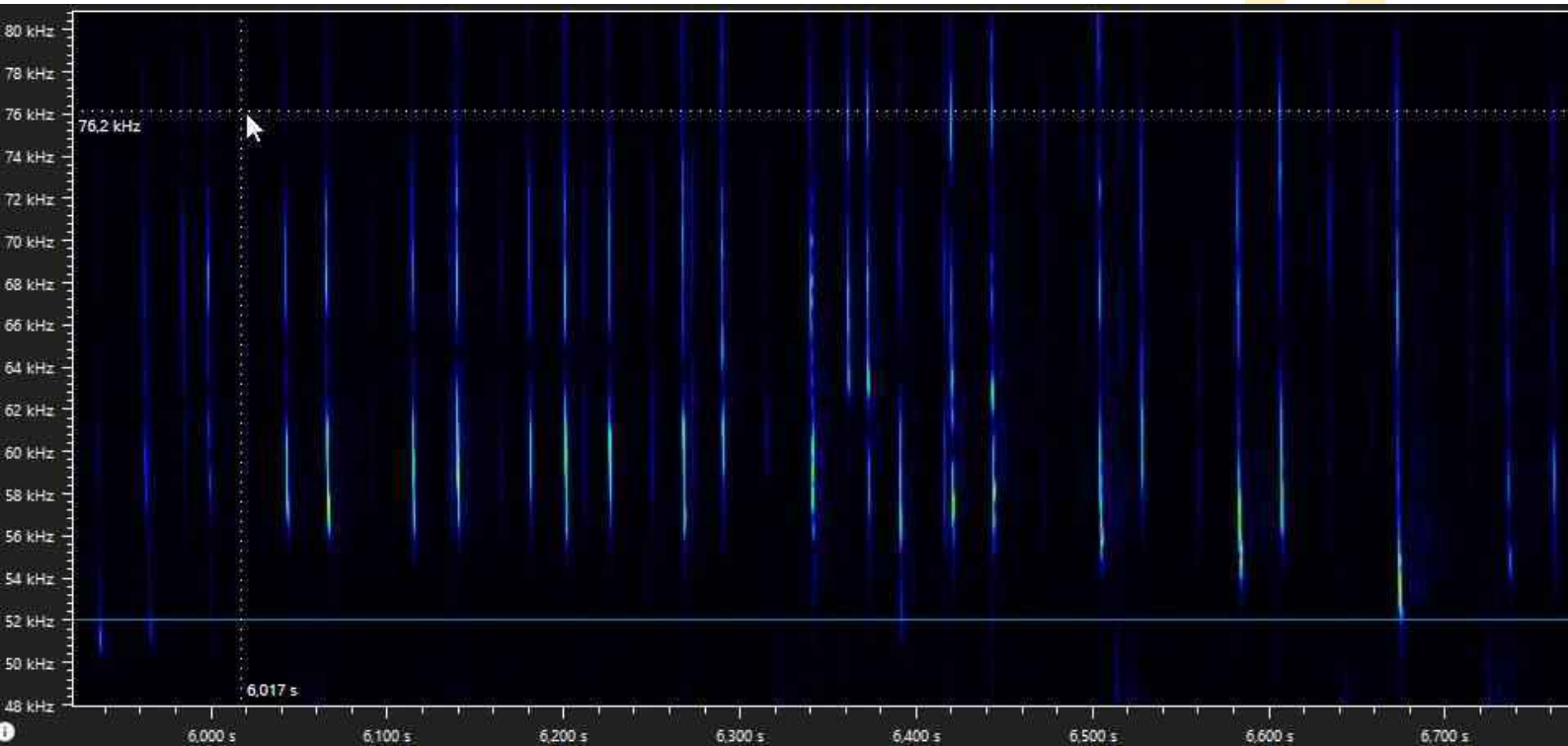
Mitros 2019 in de gemeente Utrecht

LOO PLAN
voor bos, natuur en landschap

WET NATUURBESCHERMING

Utrecht

*Totaalbeeld vleermuisonderzoek
Mitros 2019 in de gemeente Utrecht*

COLOFON

OPDRACHT

Totaalbeeld resultaten vleermuisonderzoek verricht voor Mitros in 2019

OPDRACHTGEVER

Mitros
Postbus 8217
3503 RE UTRECHT

OPDRACHTNEMER

LOO PLAN, voor bos, natuur en landschap
Diepesteeg 4
6994 CD De Steeg
tel.: 026 – 351 41 74
info@looplan.nl
www.looplan.nl

Ons kenmerk : 2019-100038-1411

Datum : 3 december 2019

Contactpersoon : de heer J. van der Burg

Contactpersoon :

INHOUDSOPGAVE

1	ALGEMEEN	4
2	METHODIEK	5
3	RESULTATEN	6
3.1	VLEERMUIZEN	6
3.2	VLEGROUTES	6
3.2.1	VERBLIJFPLAATSEN	6

ACHTERGRONDINFORMATIE

BIJLAGEN

1	NOTITIE VLEERMUISONDERZOEK GROTE GEBIEDEN
2	ZOMERVERBLIJFPLAATSEN GEWONE DWERGVLEERMUIS
3	PAARVERBLIJFPLAATSEN GEWONE DWERGVLEERMUIS
4	PAARVERBLIJFPLAATSEN RUIGE DWERGVLEERMUIS

1 Algemeen

Jaarlijks worden voor meerdere complexen van Mitros in de gemeente Utrecht nadere onderzoeken Wet natuurbescherming uitgevoerd. Vanuit de provincie is aangegeven dat het verkrijgen van een totaaloverzicht van de jaargegevens een meerwaarde heeft boven een rapportage per complex. Omdat het niet mogelijk is om het vervolgetraject (aanvragen van ontheffingen) voor alle complexen tegelijk te starten én het bij de toetsing van aanvragen lastig blijkt te zijn om de juiste informatie per complex eruit te filteren, is gekozen voor een hybride uitwerking.

Dit betekent een detail-uitwerking per complex of onderhoudsproject met daarin deze notitie met het totaaloverzicht.

In 2019 is onderzoek verricht voor de onderstaande complexen.

- OHCL-908I De DrevenEdmond Audranstraat
- Fruitbuurt
- Hanrathstraat
- Kanaleneiland Midden (aanvullend onderzoek)
- Kastelenplantsoen (Hooggraven)
- Lomanlaan
- Maasplein e.o. (Rivierenwijk) cluster 2019145
- Pijlsweerd
- Thomas à Kempisplantsoen, Majellapark en J.P. Coenhof OHCL-00339 Vrouwjuttenhof (Centrum)
- Waddenbuurt
- Wolfstraat (Pijlsweerd-Zuid)

Naast het totaaloverzicht worden de verkregen gegevens gespiegeld aan de resultaten van het SMP van de gemeente Utrecht. Hierdoor wordt een indicatie verkregen van het verschil in uitkomsten bij de inventarisatiemethodiek SMP en de methodiek die is geënt op het Vleermuisprotocol 2017 zoals in bijlage I is beschreven.

2 Methodiek

De meeste van de bovenstaande complexen zijn in meerdere deelgebieden opgesplitst voor het vleermuisonderzoek. Omdat de deelgebieden op elkaar aansluiten, is beargumenteerd afgeweken van het 75% zichtbaarheids criterium zoals dat in het Vleermuisprotocol 2017 is opgenomen. In bijlage I is een notitie opgenomen met de gevolgde systematiek.

Voor het najaarsonderzoek is, behalve in Zuilen en bij de Burgemeester Norbruislaan, afgeweken van de in het protocol beschreven onderzoeksinspanning. De zomeronderzoeksgebieden zijn niet samengevoegd. Waardoor in het najaar dubbel zoveel onderzoek is uitgevoerd als dat is beschreven. Door deze manier van werken kunnen de najaarsronden ook worden gezien als extra inspanning voor het in kaart brengen van zomerverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis.

Voor de gebieden die door Loo Plan zijn onderzocht, is alle vleermuisactiviteit vastgelegd met een batlogger M. Voor de deelgebieden die door Teia en Viridis zijn onderzocht zijn geen integrale opnamen gemaakt, waardoor de activiteit meer schattenderwijs is bepaald. Daarnaast zijn door enkele andere partijen in opdracht van Mitros onderzoeken uitgevoerd. Deze gegevens zijn niet in deze rapportage opgenomen.

3 Resultaten

3.1 Vleermuizen

Tijdens het onderzoek zijn bijna 75.000 opnamen gemaakt. Slechts 26.000 opnamen betroffen opnamen van voldoende kwaliteit en aantal roepjes om met zekerheid de vleermuis te kunnen determineren. De overige opnamen betreffen sprinkhanen, auto-alarm, passerende voertuigen en/of ritselend blad/steentjes.

Ruim 21.000 opnamen zijn in de periode 15 mei-20 juli gemaakt. In de periode 1 augustus (winterverblijfplaatsen) tot begin oktober zijn ruim 5.000 opnamen gemaakt.

3.2 Vliegroutes

De vliegroutes van vleermuizen lopen in het algemeen vaak via bomenrijen, spoordijken, weteringen, grachten e.d. naar foerageerwater of de grote groenelementen in de stad.

Bij het onderzoek in 2019 zijn geen duidelijke routes aangetroffen.

3.2.1 Verblijfplaatsen

GEWONE DWERGVLEERMUIS

De gewone dwergvleermuis is de meest algemene vleermuissoort in de gemeente Utrecht. Door het vleermuisecologen-team 'Bat030' is geschat dat het totale aantal in de gemeente Utrecht op circa 4.000 komt (lit. SMP-Utrecht).

De soort wordt zowel in stedelijke omgeving als in het meer landelijke gebied aangetroffen. Er zijn nauwelijks nadere onderzoeken waar de soort niet wordt gevonden.

Voor zomer- en paarverblijven is de gewone dwergvleermuis weinig kritisch; locaties variëren van relatief kleine ruimtes achter open stootvoegen, achter boeiboorden en gevelbetimmering, achter regenpijpen en in schoorstenen (Limpens et al. 1997; Dietz et al. 2011, Dietz & Kiefer, 2017). De in 2019 aangetroffen zomerverblijfplaatsen zijn in bijlage 2 vermeld. De paarterritoria en paarverblijfplaatsen zijn in bijlage 3 opgenomen.

In nagenoeg elk complex/onderhoudscluster dat in 2019 is geïnventariseerd zijn een of meerdere verblijfplaatsen aangetroffen.

In de bebouwde kom van Utrecht zijn in 2019 gemiddeld per 200 meter straatlengte (minimaal) 1-2 zomer- of paarverblijfplaatsen te vinden.

Ten opzichte van de gegevens uit het SMP-Utrecht zijn (veel) meer *zomerverblijfplaatsen* aangetroffen (zie bijlage 2) als bij de systematiek die bij het SMP-Utrecht is gehanteerd. Dit is niet verwonderlijk; vaak vliegen de gewone dwergvleermuizen direct het verblijf in en dralen maar kort voordat ze van het verblijf wegvliegen. Dus met een hogere onderzoeksinspanning is er een (veel) grotere trefkans op in- en uitvliegers. Opmerkelijk is het grote aantal zomerverblijfplaatsen in de muziekbuurt en bij De Dreven, hier waren vanuit het SMP geen verblijfplaatsen bekend.

Kraamverblijfplaatsen zijn veel schaarser. Het microklimaat in deze verblijven is (veel) warmer en stabielere dan de zomer- en paarverblijfplaatsen omdat de jongen naakt geboren worden en de eerste dagen te veel af kunnen koelen zonder dat ze, vanwege te weinig vetreserve, in lethargie kunnen gaan.

In de praktijk zitten de kraamverblijfplaatsen vaak in spouwmuren en onder nok- en kantpannen van kopgevels.

Omdat vrouwtjes in de kraamtijd de melkproductie op gang moeten houden, zijn de kraamverblijven meestal in de buurt van de meest geschikte foerageergebieden (d.w.z. grote waterpartijen omzoomd door bomen, met voorkeur voor bloeiende soorten als linde en acacia).

In het onderzoek 2019 is door Loo Plan geen enkel kraamverblijf in Utrecht gevonden.

De *winterverblijfplaatsen* van de gewone dwergvleermuis worden veelal in relatief grote spleetvormige ruimtes aangetroffen; ook hierbij zijn het vaak spouwmuren e.d. Een belangrijke voorwaarde is dat het verblijf (grotendeels) vorstvrij blijft. Matig tot slecht geïsoleerde grote seniorencomplexen zijn favoriet omdat de woonruimtes vaak extra verwarmd zijn. In 2019 is in de gemeente Utrecht een winterverblijf gevonden naast het roosvenster van de Sint Gerardus Majellakerk in de wijk Nieuw-Engeland. Dit is nabij projectwoningen. Daarnaast zijn winterverblijfplaatsen gevonden in 3-hoog flats op het Kanaleneiland Midden.

De gewone dwergvleermuis gebruikt ook massawinterverblijfplaatsen. Dit zijn vaak grote gebouwen die min of meer als een 'eenzame berg' in het landschap/de wijk liggen.

In de stad Utrecht is een bekende massawinterverblijfplaats het NS-gebouw 'de Inktpot' (hoofdgebouw 3) aan het Moreelsepark. Hier overwinteren 1300-3000 gewone dwergvleermuizen.

Kleinere winterverblijven van de gewone dwergvleermuis zijn in Fort Vechten en Fort 't Hemeltje en in de omgeving van de Nieuwstraat gevonden (Jansen, 2006).

RUIGE DWERGVLEERMUIS

De ruige dwergvleermuis is een langeafstandstrekker die vanaf medio augustus van Noord-Duitsland, Polen en de Baltische Staten naar Nederland trekt en, vanwege de zachte winters, hier overwintert. Een klein deel van de populatie blijft het gehele jaar in Nederland (Dietz & Kiefer, 2017).

Ruige dwergvleermuizen gebruiken meerdere typen verblijfplaatsen en verhuizen regelmatig. Er zijn verblijfplaatsen bekend in zowel bomen als gebouwen. Bomen met veel holten en loszittend schors in de nabijheid van water hebben een grote aantrekkingskracht op deze soort. Er zijn slechts 2 kleine kraamkolonies in Nederland bekend (waarvan een in 1994 in Noord-Holland) (Bijl 2, 2017; Dietz & Kiefer, 2017). In de voorzomer worden vooral individuele (mannelijke) dieren aangetroffen. De mannetjes roepen in de nazomer de vrouwtjes (meestal) vanuit de paarplek (Dietz & Kiefer, 2017).

De belangrijke naburige paarlocaties liggen grotendeels in het buitengebied van Utrecht, in en rond het landgoed Amelisweerd. De bekende overwinteringslocaties liggen daarentegen in de binnenstad, in 2006 vooral in de omgeving van de Kromme Nieuwe Gracht en de ABC Straat. Onregelmatig zijn ook overwinterende ruige dwergvleermuizen aangetroffen in Fort Rijnauwen (Jansen, 2006). Omdat vleermuizen zeer gebiedstrouw zijn, wordt aangenomen dat deze gebieden nog steeds een overwinteringsfunctie vervullen.

Figuur 1 Waarnemingen ruige dwergvleermuis met mobiele batlogger.

Tijdens het onderzoek in 2019 zijn 6 paarverblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis aangetroffen (bijlage 4). Bij de onderzoeken in 2017/2018 zijn meer dan 10 verblijfplaatsen aangetroffen. De conclusie is dat er in stad regelmatig paarverblijfplaatsen van deze soort worden aangetroffen. Het lijkt er op dat het Amsterdam-Rijnkanaal een positieve invloed op de verspreiding van de verblijfplaatsen heeft; de meeste verblijfplaatsen liggen binnen enkele honderden meters van dit grote waterlichaam.

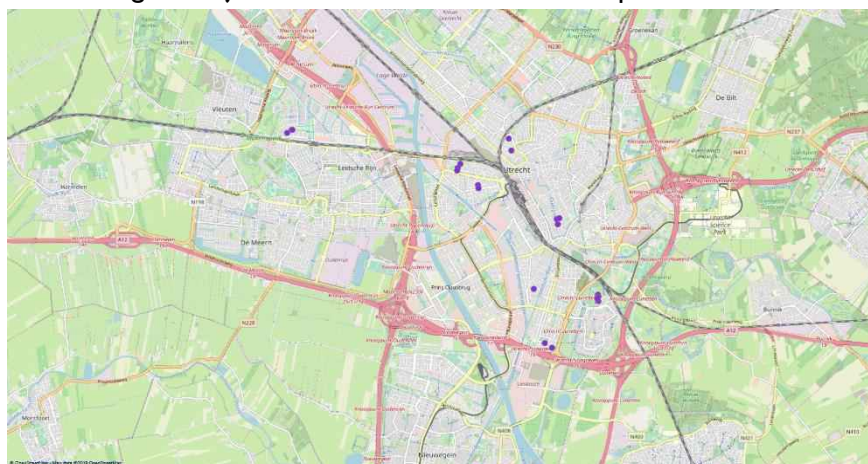
KLEINE DWERGVLEERMUIS

De kleine dwergvleermuis, met een piekfrequentie van 55 kHz, is in Nederland een zeldzame soort die aan oeverbossen gebonden is. Kraamverblijfplaatsen worden bezet achter gevelbetimmering van huizen, onder platte daken, tussen dakbeschot, onder pannendaken, in spouwmuren, jachtkansels, boomholten en in vleermuiskasten. In de paartijd worden vrij geëxponeerde boomholten, vleermuiskasten, gebouwen en torens bezet. Waarschijnlijk overwintert het grootste deel in boomholten (Dietz & Kiefer, 2017). De soort wordt vermoedelijk vaak met de gewone dwergvleermuis verward omdat deze tijdens zwermen en groepsjacht ook een hoge piekfrequentie kan hebben. Vangst (met mistnet) geeft 100% zekerheid. Er is in en rond de gemeente Utrecht o.a. een melding van 21 exemplaren in de Pijlstaartvlinder (Leidsche Rijn), 1 exemplaar in Kanaleneiland en 1 exemplaar in Oud-Zuilen die door de Zoogdiervereniging goedgekeurd zijn. De soort is bij het onderzoek in 2019 niet met zekerheid vastgesteld.

LAATVLEIER

De warmte-minnende laatvlieger is een uitgesproken gebouwewonende soort. Deze soort mijdt (in tegenstelling tot de gewone dwergvleermuis) de dichtbebouwde wijken. De soort heeft een groot aanbod aan grote kevers (bv. meikevers, junikevers en mestkevers) en grote nachtvlinders nodig, dus soorten die meer in het buitengebied te vinden zijn. Zomer- en winterverblijven bevinden zich in nauwsluitende ruimten, zoals onder dakpannen, in ventilatieschachten, dilatatievoegen e.d. De soort wordt vaak op dorpskerkzolders aangetroffen. De laatvlieger is uitermate kwetsbaar vanwege de lage reproductiesnelheid en de hoge mate van trouw aan het kraamverblijf. Standaardvleermuiskasten worden nauwelijks gebruikt (Dietz & Kiefer, 2017).

De laatvlieger is bij het onderzoek in 2019 slechts sporadisch

Figuur 2 Waarnemingen laatvlieger met mobiele batlogger.

waargenomen. Op de ruim 25.000 opnamen van vleermuisgeluiden betrof het slechts 25 opnamen! In de projectwoningen zijn in 2019 door Loo Plan geen verblijfplaatsen gevonden. In figuur 2 is een overzicht opgenomen van alle in 2019 waargenomen laatvliegers. **ROSSE VLEERMUIS**

Deze mobiele vleermuis, een uitgesproken boombewonende soort van met name spechtengaten, wordt in de zomer heel soms in gebouwen of onder bruggen aangetroffen. De rosse vleermuis is op de dagverblijfplaatsen lichtschuw (Dietz & Kiefer, 2017).

De rosse vleermuizen zijn slechts passerend gehoord. In het voorjaar zijn meer dan 15 keer zoveel rosse vleermuizen waargenomen dan in het najaar. Het betreft zeer waarschijnlijk exemplaren die uit landgoed Amelisweerd of de Utrechtse heuvelrug afkomstig zijn. In Amelisweerd zijn bomen met verblijfplaatsen van rosse vleermuis (Jansen, 2006).

MYOTEN EN GROOTOORVLEERMUIS

Deze kleine soorten uit het geslacht *Myotis* en *Plecotus* verblijven in het zomerseizoen in boomholten, molens, boerderijen, kloosters e.d. In de gemeente Utrecht zijn gewone *grootoorvleermuis*, *watervleermuis*, *franjestart* en *baardvleermuis* aangetroffen.

Ze zijn lichtschuw en mijden dichtbebouwde gebieden (Limpens et al. 1997; Dietz & Kiefer, 2017). In het winterhalfjaar zijn de gewone grootoorvleermuis, watervleermuis, franjestart en baardvleermuis bij (streng) vorst in de ondergrondse winterverblijven te vinden.

De genoemde soorten overwinteren in de gemeente Utrecht in Lunet 1, Lunet 2, Lunet 3, de Kromhoutkazerne (Fort Vossegat) en overige forten rondom Utrecht (Jansen, 2006; NDFF november 2019).

In de projectwoningen zijn in 2015-2019 door Loo Plan geen verblijfplaatsen van deze soorten gevonden (of te verwachten). Ook in de NDFF staan geen waarnemingen van verblijfplaatsen in de onderzochte woonwijken.

In gemeente Utrecht zijn behalve de kleine Myoten ook de *meervleermuis* aangetroffen. Deze soort heeft kraamverblijfplaatsen op dorpskerkzolders (bv. Tjerkwerd waar de grootste kolonie van Nederland zit) en in spouwmuren van gewone woonhuizen (reguliere rijtjeshuizen) (Limpens et al., 1997; Dietz & Kiefer, 2017).

Voor de paarplaatsen (vanaf medio augustus) worden ook vleermuis-kasten gebruikt. De winterverblijfplaatsen zijn ondergronds (in kelders, bunkers, grotten e.d.).

Er zijn buiten deze belangrijke kraamgebieden slechts enkele zomerwaarnemingen, waarvan (minimaal) 2 kolonies in Nederland (Dietz & Kiefer, 2017). De meervleermuis is een middellange afstandstrekker. Een groot deel van de Nederlandse populatie overwintert in de groeven/grotten in het aangrenzende lage heuvelland van Duitsland, o.a. de Eifel. Hier vinden ook paringen plaats (Dietz et al, 2011; Dietz & Kiefer, 2017).

TWEEKLEURIGE VLEERMUIS

Deze middelgrote trekkende vleermuis is een gebouwbewonende soort. Er is een kraamkolonie in 1998 in de wijk Maarssenbroek (in de naburige gemeente Maarssen) en in 2002 een kolonie in de buurt van Groningen aangetroffen. Bij de laatste betrof het 24 uitvliegers, maar er kon niet worden vastgesteld of het een kraamkolonie betrof (vleermuis.net). Het is onbekend of de Utrechtse kraamgroep nog bestaat.

In het najaar trekt de soort via de kust naar Nederland. Sommige exemplaren komen (waarschijnlijk via de rivieren) in het binnenland terecht. In sommige jaren heeft de trek een invasieachtig karakter. De mannetjes van de tweekleurige vleermuis voeren in de late herfst baltsvluchten uit bij hoge gebouwen die op hoge kliffen of steile bergwanden lijken. (Dietz & Kiefer, 2017).

Van de tweekleurige vleermuis staan in de NDFF in de periode 2009-2019 slechts 19 waarnemingen in de bebouwde kom van de gemeente Utrecht. Deze zijn alle in de nieuwbouwwijken, (ver) buiten de Stadsbuitengracht. Bij het gerichte najaarsonderzoek in 2019 is de soort niet aangetroffen in de onderzoeksgebieden.

Literatuur

1. Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Kanter & J.C. Buys, 2016
Atlas van de Nederlandse Zoogdieren
2. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument gewone dwergvleermuis, *Pipistrellus pipistrellus*, versie 1.0
3. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument ruige dwergvleermuis, *Pipistrellus nathusii*, versie 1.0
4. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument gewone grootoorvleermuis, *Plecotus auritus*, versie 1.0
5. BIJ12, juli 2017, Kennisdocument rosse vleermuis, *Nyctalus noctula*, versie 1.0
6. Diepenbeek, A. van & P. Twisk, 2014
Veldgids Europese Zoogdieren
KNNV-Uitgeverij
7. Dietz, C., O. von Helversen & D. Nill, 2011
Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika
De Fontein/Tirion Natuur, Utrecht
8. Dietz, C. en A. Kiefer, 2017
Veldgids Vleermuizen van Europa. KNNV-uitgeverij, Zeist.
9. Jahelková, H. & I. Horáček, 2011
Mating System of a Migratory bat, *Nathusius Pipistrelle*: Different Male Strategies. *Acta Chiropterologica* 13 (1) 123-137
10. Jansen, E.A., 2006
Vleermuisleefgebieden in en langs het plangebied van de spoorlijn Utrecht-Houten. VZZ rapport 2006.60
Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem
11. Korsten, Bouman & Tuitert, 2017
(Massa)winterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuizen : discussiestuk Vleermuisprotocol 2017
12. Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers, 1997
Atlas van de Nederlandse vleermuizen, KNNV-uitgeverij, Utrecht.
13. Sachteleben, J. & O. von Helversen, 2006
Songflight behaviour en mating system of the pipistrelle bat in an urban habitat. *Acta Chiropterologica* 8 (2) 391-401
14. Zoogdiervereniging, 2014
Cursusmap Vleermuizen en planologie

BIJLAGEN

1 Notitie vleermuisonderzoek grote gebieden

Aanleiding

Mitros is een woningstichting met circa 20.000 woningen in eigendom. De woningen liggen verspreid in de stad Utrecht, Leidse Rijn en Nieuwegein/Jutphaas. Jaarlijks wordt aan een deel van het woningbezit Periodiek Onderhoud (PO) uitgevoerd en aan een kleiner deel Groot Onderhoud (GO). Zowel bij het PO als bij het GO wordt anno 2019 in het kader van het Energieakkoord isolatie van spouwmuren en daken toegepast. Het gaat hierbij om 3000 adressen. Veelal worden woningen per complex onderhouden. Binnen een complex betreft het gebouwen die bouwkundig en qua de te treffen maatregelen veel overeenkomsten kennen.

Op basis van reeds eerder uitgevoerde nadere onderzoeken, het SoortenManagementPlan (SMP) van de Gemeente Utrecht, en de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) is bekend dat in een deel van de woningen beschermde verblijfplaatsen van huismus, gierzwaluw en gebouwbewonende vleermuizen aanwezig zijn.

Voor onderzoek naar huismussen en gierzwaluwen op grote schaal kan prima gewerkt worden met de bestaande inventarisatieprotocollen. Het inventarisatieprotocol voor vleermuizen is echter ontwikkeld voor veel kleinere onderzoeksgebieden (slechts enkele woningen). Bij een strikte interpretatie van het Vleermuisprotocol (te allen tijde 75% van onderzoeksobject zichtbaar) zoals in verschillende provincies wordt aangehouden, moet zeer veel onderzoek worden verricht. Gezien de huidige urgentie (Klimaatakkoord), de enorme opgave in aantal woningen, het beperkte aantal vleermuiswerkers en de enorme maatschappelijke kosten, is dit een onhaalbare taak.

Om de belangrijkste functies bij rijtjeswoningen -de kraamverblijven- in kaart te brengen, zijn met een veel lagere onderzoeksinspanning ook al goed in beeld te krijgen. Vooral ook omdat deelgebieden op elkaar aansluiten en er dus veel overlap is in waarnemingen.

Momenteel wordt door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging gewerkt aan een onderzoeksprotocol voor dergelijke grotere gebieden. Dit protocol is naar verwachting pas na het vleermuisseizoen 2019 beschikbaar. Hierom wil Mitros graag, voorafgaand aan het vleermuisseizoen, afstemming bereiken over de te volgen inventarisatiewijze in grotere eenheden.

Voorgestelde aanpak vleermuizen

Apparatuur

Bij de inventarisatie wordt gewerkt met de Batlogger M van Elekon en de M500 van Pettersson. Deze apparaten nemen in real time alle vleermuisgeluiden binnen het bereik van de microfoon op en deze worden voorzien van een GPS-coördinaat. Alle verzamelde data worden later op kantoor geanalyseerd ter toetsing van de veldgegevens, waarbij speciaal gelet wordt op opnamen van zeldzame soorten.

Daarnaast wordt er aanvullend vanaf strategisch gekozen plekken (van waar meerdere straten overzien kunnen worden) gekeken met een warmtebeeldcamera (Pulsar Helion). Met de warmtebeeldcamera's kan activiteit rond kolonies goed worden vastgelegd, zelf op een afstand van

1500 meter. Kleine temperatuurverschillen tussen verschillende objecten worden met zo'n camera al zichtbaar, waardoor de warmere vleermuizen makkelijk te onderscheiden zijn van de koelere lucht en gebouwen.

Geschiktheid plangebied

Als aanvulling op het vleermuisprotocol wordt voorafgaand aan het vleermuisonderzoek tijdens het huismuisonderzoek de onderzoeksclusters beoordeeld op geschiktheid voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Spouwmuuren of kleine openingen in gebouwen zijn normaliter jaarrond geschikt als verblijfplaats voor vleermuizen. Hierbij wordt ook gekeken naar eventuele sporen (o.a. keutels of vetvlekken) die op aanwezigheid van verblijfplaatsen kunnen wijzen. Op deze manier kan gerichter onderzoek worden gedaan met de batdetector en eventuele inspanningen om een onderzoekscluster goed te onderzoeken worden gewijzigd. Een mogelijkheid is dan bijvoorbeeld om een extra onderzoeker in te zetten.

Zomer- en kraamverblijfplaatsen

Het onderzoek naar zomerverblijfplaatsen (zomer- en kraamverblijven) vindt plaats middels minimaal drie bezoeken (2x avondbezoek en 1x ochtendbezoek) in de periode 15 mei – 15 juli. Het tweede avondbezoek is noodzakelijk om te voldoen aan de onderzoeksinspanning beschreven in het vleermuisprotocol voor de laatvlieger, maar dit levert dan ook een extra inspanning op voor het onderzoek naar zomerverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis. Het avondonderzoek start rond zonsondergang en duurt minimaal 2 uur. Het ochtendonderzoek start twee uur voor zonsopkomst en loopt door tot zonsopkomst. De bezoeken tussen de eerste avond- en ochtendbezoek liggen minimaal 20 dagen uiteen. Ook de bezoeken tussen de eerste en tweede avondbezoek liggen minimaal 20 dagen uiteen. Indien het vleermuisonderzoek voor een onderzoekscluster in de maand mei wordt gestart zullen de bezoeken minimaal 30 dagen uiteen liggen. De trefkans voor kraamkolonies is namelijk minder groot in de maand mei dan in de maanden juni-juli. Later in het kraamseizoen zijn de kraamkolonies namelijk ruimschoots gevestigd, is het vaak warmer in de avonden en zijn de jongen al geboren of zelfs vliegvlug.

Paarverblijfplaatsen

Het onderzoek om paarplaatsen en baltsende vleermuizen in beeld te brengen start 2 uur na zonsondergang en duurt minimaal 2 uur. Vleermuizen zijn vroeg op de avond goed waar te nemen, waarbij de vleermuizen vanaf circa een uur na zonsondergang duidelijk hun baltsroep laten horen. Volgens de richtlijnen van het vleermuisprotocol zijn voor het onderzoek naar paarverblijfplaatsen twee veldbezoeken noodzakelijk. De twee bezoeken liggen als uiterst minimum 10 dagen, maar bij voorkeur minimaal 20 dagen uiteen. Het onderzoek naar paarverblijfplaatsen moet plaatsvinden in de periode van half augustus t/m eind september.

Omdat paarroepende vleermuizen de hele nacht door roepen rondom of vanuit hun paarverblijven, in tegenstelling tot de zeer korte activiteit bij een zomer- of kraamverblijf, vergt het inventariseren van paarverblijfplaatsen minder inspanning dan het inventariseren van zomer- en kraamverblijven. Hierdoor kunnen twee nabijgelegen onderzoeksclusters door één onderzoeker vlakdekkend onderzocht worden.

(Massa-)winterverblijfplaatsen

Tijdens de paarperiode zwermen vleermuizen rond middernacht ook bij plekken waar ze massaal overwinteren. Dit zijn locaties met hoogbouw of grootbouw. Tijdens het huismusonderzoek wordt een inschatting gemaakt of de gebouwen aan deze eisen voldoen. De dieren vliegen gedurende enige tijd (half uur) rondom de openingen waarbij deze steeds even een opening aantikken en dan weer verder vliegen. Hierbij vliegen meerdere dieren door elkaar. Dit wordt ook wel het middennachtzwermen genoemd. Volgens de richtlijnen van het vleermuizenprotocol zijn voor het onderzoek naar middernachtzwermen twee veldbezoeken noodzakelijk. De twee bezoeken liggen als uiterst minimum 5 dagen, maar bij voorkeur minimaal 10 dagen uiteen. Het onderzoek naar winterverblijfplaatsen moet plaatsvinden in de periode van 1 augustus t/m 10 september.

Tweekleurige vleermuis

Bij clusters met hoogbouw (5 verdiepingen of hoger) is het mogelijk om tweekleurige vleermuis aan te treffen. Hiervoor dienen twee avondbezoeken uitgevoerd te worden in de periode van 1 oktober t/m 1 december conform het Vleermuisprotocol (2017). Tijdens het huismusonderzoek wordt een inschatting gemaakt of de gebouwen aan deze eisen voldoen en of onderzoek naar deze soort noodzakelijk is.

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de onderzoeken die per onderzoeksclusters worden uitgevoerd.

Periode	Onderzoek
15 mei-15 juli	Zomer- en kraamverblijfplaatsen vleermuizen. Het betreft een ochtend- en twee avondbezoeken. Het tweede avondbezoek is noodzakelijk om te voldoen aan de onderzoeksinspanning beschreven in het vleermuisprotocol voor de laatvlieger.
1 augustus – 10 september	Onderzoek naar middernachtzwermen. Het betreft twee avondbezoeken waarvan er één gecombineerd kan worden met het paaronderzoek.
15 augustus – 1 oktober	Paarverblijfplaatsen vleermuizen. Het betreft twee avondbezoeken. Indien er massawinterverblijfplaatsen (middernachtzwermen) kan er één bezoek gecombineerd worden.
1 oktober – 1 december	Onderzoek naar tweekleurige vleermuis. Het betreft twee avondbezoeken.

Overzicht van het uit te voeren onderzoek per onderzoekscluster

Grootte plangebied

De onderzoeker loopt door het onderzoeksgebied waarbij zij/hij tijdens het zomeronderzoek elke 7,5 minuut weer op zijn/haar uitgangspositie is. Wij vertalen dit naar een looproute van circa 500 meter per deelgebied inclusief achterpaden en heen-en-weer lopen bij doodlopende paden. Dit betekent dat de onderzoeker niet aan één stuk door loopt, maar juist de tijd heeft om regelmatig stil te staan, waarbij meestal meerdere woningen tegelijkertijd overzien kunnen worden. Zodoende kunnen de meest veelbelovende plekken vaker dan drie keer worden aangedaan. Op deze manier kan een goed beeld worden gevormd van de verblijfplaatsen binnen een onderzoekscluster.

In een advies van Herman Limpens aan de Provincie Utrecht over de werkwijze van Bureau Viridis in 2018 is geconstateerd dat kraamverblijfplaatsen met zekerheid in beeld gebracht worden en dat er mogelijk een onderwaardering van het aantal zomerverblijfplaatsen optreedt. Om deze onderwaardering op te vangen, stellen wij voor om in plaats van de gehanteerde 15 min., conform de getoetste aanpak van Bureau Viridis, terug te brengen tot 7,5 min.

Overleg Mitros 12-4-2019 10-11 Aanwezig: [REDACTED] [REDACTED]

[REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
[REDACTED] (verslag)

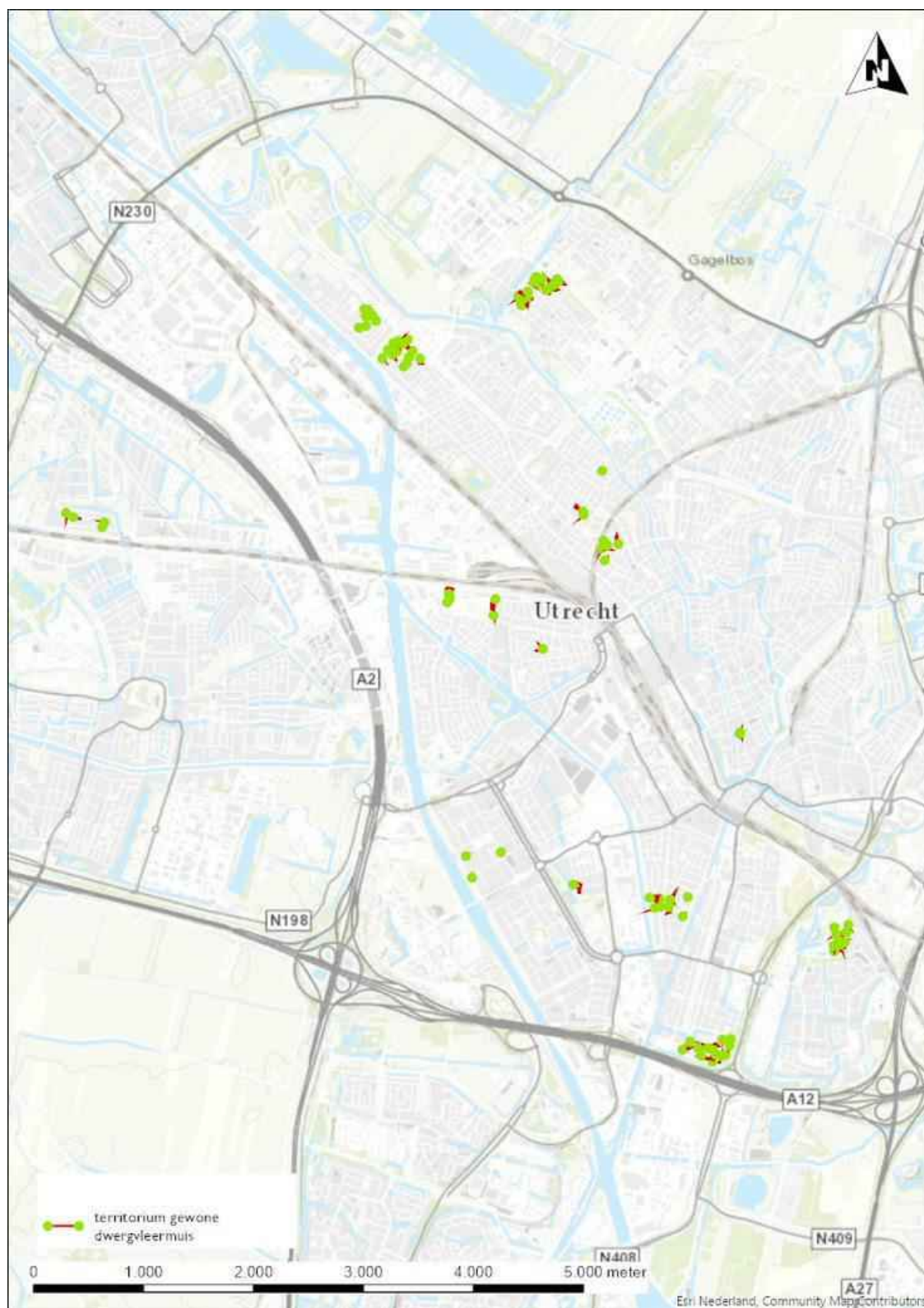
- Dit overleg is een vervolg op een eerder gevoerd overleg in 2018. Er zat een verschil in de onderzoeksopzet van Viridis en Loo Plan. Dit verschil is er nu niet meer. Het ging met name om de grootte van de onderzoeksclusters. Het advies van Herman Limpens is hierbij leidend geweest.
- Er is geprobeerd om het SMP rond te krijgen. Er is ook een notitie voor opgesteld door Jeanine. Dit zal worden ingebracht bij de STUW. Nu nog lastig om dit op de agenda te krijgen.
- Marko geeft aan dat deze onderzoeksopzet vergelijkbaar is met het voorstel wat is gedaan bij het vleermuisvakberaad, maar Wiegert geeft aan dat dit gewoon overeen komt met hoe het vaker gedaan wordt.
- Sleutels van de binnentuinen worden door Mitros verstrekt zodat deze toegankelijk zijn. Het was een voorwaarde in de offerte om in de achtertuin te kunnen.
- De 7,5 minuut per cluster kan worden gehaald volgens [REDACTED]
- De gegevens worden in ndff geplaatst
- Gemeente Utrecht wil de data van de inventarisaties wel delen
- Mitros wil de activiteiten van dit jaar geborgd hebben en parallel daaraan het SMP laten lopen
- De gegevens van de batlogger worden uitgelezen en geanalyseerd met batscan pro. Dataspecialisten kunnen de data analyseren. Er wordt met de batlogger rondgelopen en het wordt als back up gebruikt.
- Kan er met warmtebeeldcamera door muren heen gekeken worden of worden hiermee in en uitvliegende dieren geregistreerd? Is het goed genoeg om een enkel individu waar te nemen? Warmtelekken zie je met de warmtebeeldcamera maar niet de vleermuizen achter een muur. Je kan er heel ver mee kijken en het gebruik is erg handig bij hoogbouw. Er kunnen geen specifieke soorten mee herkend worden, maar wel de grootte van een vleermuis. De toegevoegde waarde van de camera: door het geluid kan je niet waarnemen waar ze invliegen maar hiermee wel. De camera's worden meegenomen bij de verwachting dat er iets bijzonders in een gebied zal worden waargenomen
- Er komt feedback vanuit de onderzoeker wanneer een gebied niet goed te overzien is of bij bijzondere soort/verblijfplaats. Hierna kan een tweede onderzoeker worden ingeschakeld.
- Bij een kolonie vleermuizen zijn keutels makkelijk te zien, maar bij kleine verblijfplaatsen vaak niet tenzij het op windluwe plekken is. Vooral bij verwachting van een verblijfplaats moet hierop gelet worden.

- Bij waarneming van bijvoorbeeld een kraamverblijfplaats is een schatting van de aantallen voldoende. Het maakt namelijk voor de mitigatie niet uit. Er moet hierbij wel een uitspraak worden gedaan over de functie van een verblijfplaats.
- Bij het onderzoek wordt ook de omgeving meegenomen, vliegroutes zijn hierbij niet relevant omdat die door de werkzaamheden niet aangetast worden.
- Het zomeronderzoek is lastig, dit wordt ook meegenomen bij het onderzoek naar laatvliegers en gierzwaluwen en hierbij wordt door de betreffende onderzoeker een signaalfunctie gehanteerd.
- In oktober is het onderzoek klaar en dan zou de aanvraag waarschijnlijk in 2020 pas komen.
- Na de zomerperiode worden vast kasten geplaatst vooruitlopend op de aanvraag. Bij de aanvraag wordt duidelijk gemaakt dat ze voor dit project opgehangen zijn en dat dit in het vooroverleg gemeld is. Voorzieningen worden standaard ingeregeld waar dat mogelijk is qua werkzaamheden. Ligt aan bijvoorbeeld binnenisolatie dan wordt er geen inbouwkast gerealiseerd.
- De woningcorporatie geeft aan dat zij willen dat bewoners hun tuinen natuurinclusief inrichten. Vanuit de woningcorporatie wordt dat zoveel mogelijk uitgevoerd en hierbij hopen ze op uitstraling naar de huurders, zodat die uit zichzelf dit ook gaan doen.
- Er zal voor dit grote project waarschijnlijk geen sprake zijn van veel losse aanvragen.
- Met alle daarbij behorende clausules, lijkt de voorgestelde onderzoeksinspanning in ieder geval niet onvoldoende.

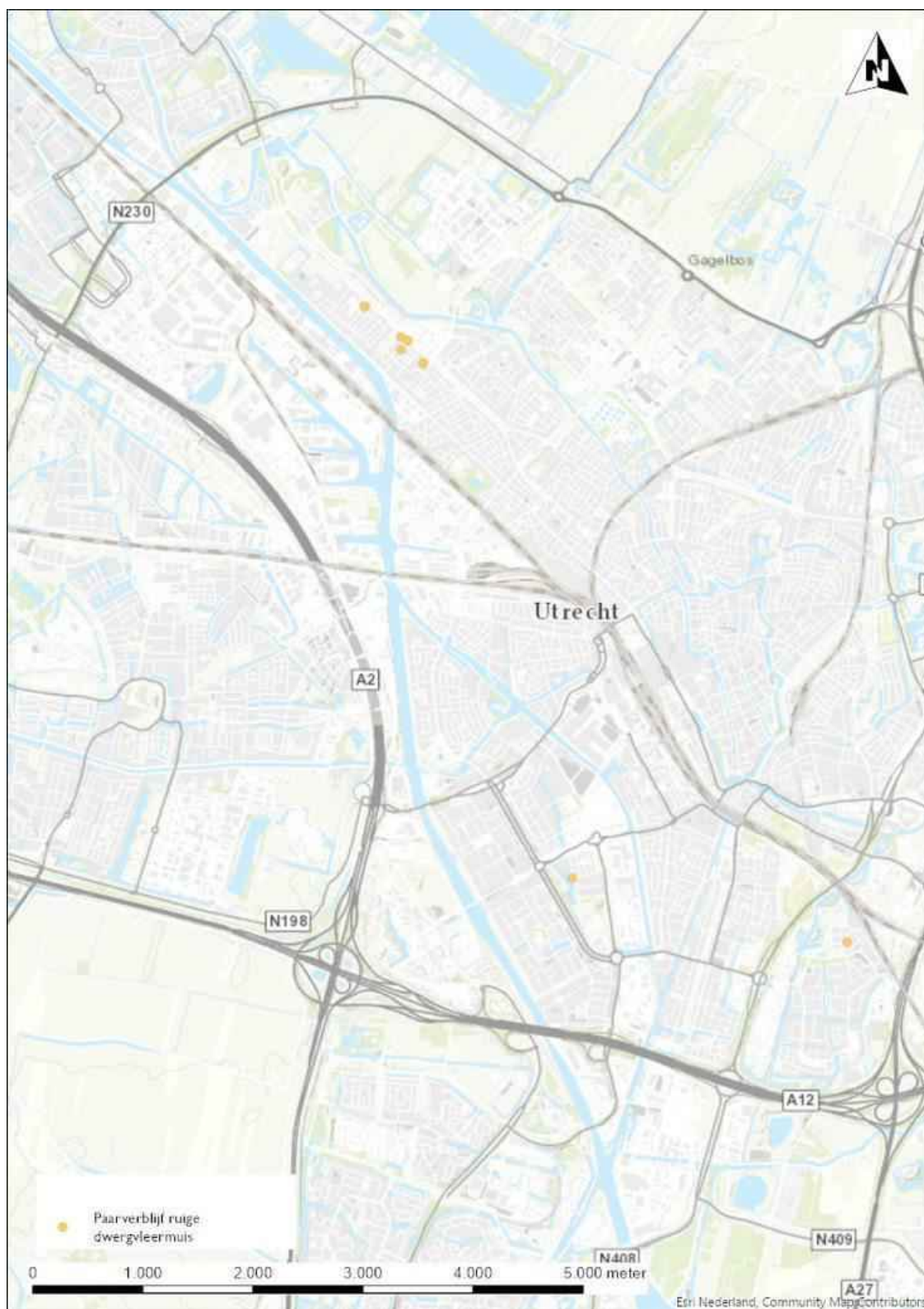
2 Zomerverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

3 Paarverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

4 Paarverblijfplaatsen ruige dwergvleermuis

Diepesteeg 4 6994 CD De Steeg

telefoon 026 3514174

info@looplan.nl

www.looplan.nl

KvK 61001015

7 Advies zoogdierverenigingen tijdstip ongeschikt maken

Het betreft de periode van ongeschikt maken van woningen.

De onderstaande tekst komt uit een brief welke wij hebben ontvangen van een adviesbureau. Zij vragen ons hoe wij hier tegen aan kijken zodat zij in de toekomst met hun aanvragen hierop kunnen inspelen.

*“Wij lopen steeds vaker aan tegen de grenzen van wat projectmatig mogelijk is en wat vanuit de ontheffingen vereist wordt. Vooral de zeer nauwe periodes om projectwoningen ongeschikt te maken is een bottleneck om efficiënt te kunnen werken. **Vanuit de Provincie Utrecht zijn er in praktijk eigenlijk maar twee periodes toegestaan om ongeschikt te maken voor vleermuizen, namelijk in april en van 15 oktober – 1 november. In deze periodes moet dan ook nog voldaan worden aan een minimale avondtemperatuur (10 graden Celsius) over een periode van minimaal 3 avonden.** Uit de urregevens van het KNMI voor De Bilt blijken er in de geschetste periode vaker slechts enkele dagen aan deze eis te voldoen.*

Dit betekent dat een woningcorporatie moet zorgen dat in april alle projecten met een start tot oktober, en tussen 15 okt - 1 nov alle projecten met een start tot april ongeschikt gemaakt moeten worden voor vleermuizen. Als ook jaarrond beschermde vogels gebruik maken van woningen dan zal zelfs, bij ongeschikt maken in het voorjaar, in twee stappen ongeschikt gemaakt moeten worden. Zeker als vogels van zelfde toegangen gebruik maken als vleermuizen is dit haast onmogelijk om het voor alle soorten conform voorwaarden te doen. Bij ongeschikt maken in het najaar kunnen woningen in een keer volledig ongeschikt gemaakt worden voor alle soorten. Per corporatie kan het gaan over vele honderden woningen en op Provincieschaal over vele duizenden woningen die binnen enkele weken ongeschikt gemaakt moeten worden én gecontroleerd. Fysiek is dit niet mogelijk met de beschikbare arbeidskrachten aan bouwers en ecologen. Het werk kan dan niet meer met de zorg worden uitgevoerd die wij hiervoor willen hebben. Dit is namelijk hét moment waar schade aan de soorten voorkomen kan worden.

Wij zien dat verschillende Provincies andere voorwaarden hanteren voor het bepalen van de optimale periode om ongeschikt te maken. In Gelderland wordt, onafhankelijk van de aangetroffen typen verblijfplaatsen voor vleermuizen, de periode 15 augustus – 31 oktober voorgeschreven. Dit is ook de periode die in het kennisdocument gewone dwergvleermuis staat voor situaties dat meerdere functies aanwezig zijn. Ook wordt soms april toegestaan maar dit heeft minder de voorkeur. Hiervoor hebben wij telefonisch de volgende onderbouwing van de Provincie Gelderland ontvangen:

“De Provincie ziet de kraam- en winterperiode als kwetsbare periodes voor vleermuizen. Er zal dus altijd buiten deze periodes gewerkt moeten worden. De Provincie stelt dat op locaties van individuele zomer- of paarverblijfplaatsen nooit kan worden uitgesloten dat hier ook een overwinterings- of kraamlocatie voor één of enkele individuen aanwezig is. Om deze reden wordt altijd voor ongeschikt maken gekozen tussen 15 augustus en 31 oktober. Hiernaast is dit de periode waarin de vleermuizen voldoende reserves hebben en flexibel zijn in hun verblijfplaatsen. Het verruimen van de periode zorgt voor een grotere kans op ongeschikt maken onder gunstige weersomstandigheden. Hierdoor heeft de Provincie zelfs de voorkeur om

eerder vroeger in de periode dan richting 31 oktober ongeschikt te maken. De flexibiliteit van de soorten neemt namelijk af naarmate de winterperiode nadert. Hierdoor is er ook geen voorkeur voor april omdat het hier vaak nog koud is en ook zwangere vrouwtjes met weinig reserves in deze periode gedwongen worden een ander verblijf te zoeken.”

Door eerder te mogen starten met ongeschikt maken worden bovenstaande risico's verkleind.”

Intern hebben wij hier overleg over gehad, zowel onze nieuwe collega David van der Veen en ik kunnen hier ecologisch inhoudelijk in meegaan. Al kan ik mij niet helemaal in vinden dat ze van ons alleen tussen 15 oktober – 1 november en april ongeschikt mogen maken maar dat is nog iets wat ik met collega's moet bespreken. Graag willen wij vragen om hier jullie oordeel over te geven en ons te adviseren welke voorschrift wij het beste kunnen opnemen voor het ongeschikt maken van verblijfplaatsen.

Antwoord van de Zoogdiervereniging:

We betrekken het antwoord op de volgende soorten gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis.

Als er andere soorten voorkomen in het projectgebied is het zaak de periode opnieuw te bekijken. Denk hier aan tweekleurige vleermuis en eventueel meervleermuis, maar ook soorten die we slechts zelden in 'normale' gebouwen tegen komen: baardvleermuis, ingekorven vleermuis, grijze grootoorvleermuis en rosse vleermuis.

We gaan er ook vanuit dat er bewezen effectieve alternatieve verblijven zijn, alvorens met 'ongeschikt' maken wordt begonnen en dat altijd wordt gewerkt met het principe: dier kan wel uit de verblijfplaats maar niet er in (exclusion), waarvan bv. gebruik van exclusion flaps een bekend voorbeeld zijn, maar ook klimatologisch ongeschikt maken een voorbeeld kan zijn. Insluiten (afdichten verblijfplaatsen) mag, naar onze mening, niet aan de orde zijn.

Daarnaast dient voor de aanvang van de werkzaamheden altijd gecontroleerd te worden dat dieren ook daadwerkelijk de verblijfplaatsen hebben verlaten (of door detectoronderzoek of visuele inspectie).

De redenatie dat de tijd na de kraamtijd, de tijd is dat dieren de meeste reserves hebben is niet geheel juist. Vrouwtjes zullen dan aan het aansterken gaan en reserves opbouwen voor de winter. Ook jonge dieren, die nog relatief onervaren zijn w.b.t. foerageren, zijn nog bezig gewicht op te bouwen. Mannetjes daarentegen verdedigen hun territorium en baltsen. Juist tijdens en direct na de paartijd worden mannetjes teruggevonden met een laag gewicht.

De functie van de gebruikte verblijven in de periode aug-sep-okt zijn zomer-/najaarsverblijven (vrouwtjes, niet parende mannetjes) of paarverblijven (mannetjes en bezoekende vrouwtjes). Paarverblijven liggen in een territorium en zijn dus locatie-gebonden¹.

¹ Er zijn echter uitzonderingen op: Er zijn aanwijzingen in de literatuur en in presentaties van en gesprekken met mensen die werken/werkten met de ruige dwergvleermuis, voor het fenomeen van “meettrekkende mannetjes”. Deze mannetjes bezetten geen territorium en tonen weinig tekenen van seksuele activiteit of

De microklimatologische eisen die de dieren stellen aan dergelijke verblijven zijn naar alle waarschijnlijkheid minder streng dan aan kraam- en winterverblijven.

Wanneer er voldoende alternatieve verblijven in de buurt zijn, is het effect van het (groten)deels wegnemen van dergelijke verblijven uit het netwerk, waarschijnlijk door de dieren op te vangen. Hierbij moeten we ons realiseren dat het zoeken van alternatieve verblijven sterk locatie-gericht zal zijn. Dus de redenatie: 'dieren kunnen in overige bestaande verblijfplaatsen terecht' zal vaak niet opgaan (zeker voor wat betreft de paarverblijven – en territoria). We merken ook op dat de alternatieve verblijven ook de rol van winterverblijf moeten kunnen vervullen.

Het worden buitengesloten uit bekende verblijven en het zoeken naar nieuwe verblijven (en het mogelijk klimatologisch niet optimaal zijn van de alternatieve verblijven met het oog op de energiehuishouding van de dieren - naar verwachting speelt dit een ondergeschikte rol in de paartijd, maar niet in de winterperiode! - maakt dat dieren meer energie zullen verbruiken dan in een de situatie zonder ingreep.

Het gaat er om een periode te kiezen waarin de vrouwelijke dieren voldoende zijn aangesterkt na de kraamperiode en de jongen op gewicht kunnen komen. De (meeste) mannetjes zullen in het najaar sowieso veel baltsen/paren en daardoor niet in optimale conditie zijn. Het is daarom ook van belang dat de periode niet te kort op de winterrust periode eindigt, teneinde mannetjes ook de kans te geven aan te sterken voor de winter en na de paarperiode.

Daarnaast moeten we ons realiseren dat naarmate de nachten kouder worden, de dieren kortstondig (ook voor maar een nacht) in torpor kunnen gaan en dan dus een verblijfplaats niet verlaten. Het is daarom van belang dat er in de periode dat dieren worden buitengesloten voldoende warme nachten zijn.

Voor de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en gewone grootoorvleermuis, lijkt de start van de periode aanvaardbaar.

De voorgesteld periode van 15 augustus – 31 oktober is wat ons betreft niet optimaal voor de laatvlieger. De periode tussen het zelfstandig kunnen jagen van jonge dieren en 15 augustus, zou de periode zijn waarin vrouwtjes kunnen aansterken. De laatvlieger krijgt soms nog laat jongen en de spreiding daarvan is groot. We weten niet precies wanneer de vrouwtjes zich volledig op het aansterken kunnen richten, maar stellen voor –uit voorzorg- de periode te laten beginnen op 1 september.

Het einde van de periode van 31 oktober lijkt ons voor alle vier de soorten aanvaardbaar.

We merken op dat, indien door voldoende intensief onderzoek het voorkomen van soorten en functies kan worden uitgesloten, de periode kan worden verruimd.

territorialiteit (geen sterke geur geen gezwollen buccale klieren) en gaan soms met vrouwtjes mee naar binnen in een paarverblijf van een territoriaal mannetje en paren daar ook. Er is de suggestie dat dit juist de zeer dominante mannetjes zijn die veel vrouwtjes mee naar binnen lokken.

Dit fenomeen is ook van kemphanen bekend. Geen energie stoppen in baltsen op de lek, wel meevliegen naar Afrika en onderweg paren.

We hebben daarnaast al meegemaakt – o.a. in Doornspijk bij de randmeren – dat er een groep Pnat leek te zijn neergestreken in een wijk, die gedurende een week actief baltsend werd waargenomen, maar de week ervoor en erna helemaal niet. Floating population van mannetjes die nog geen territorium hebben bemachtigd?
Meetreckende mannetjes?

